

КРИЗ ЗОНА КОРИ

Vsebina 1. zvezka:

F. Č.: Naša duša in njena pot do novega verskega življenja	1
Friedrich Ritter von Lama, publicist (Füssen): Novi verski pokret v Nemčiji	8
B. Šedivy: Ciril-metodijska ideja	12
R. Bednařik: Zgodovinski obris kat. dijaškega gibanja v Sloveniji	17
Pridi k nam Tvoje kraljestvo!	20
Tine Debeljak: Ivan Pregelj v prvi dobi	22
Jože Pogačnik: Srečanje	26
Magajna Bogomir: Dana	28
Likovič Joža: Poletni večeri	30
Janez Okorn: Kraljestvo duhovnika Janeza	31
Tebi, novi rod!	32

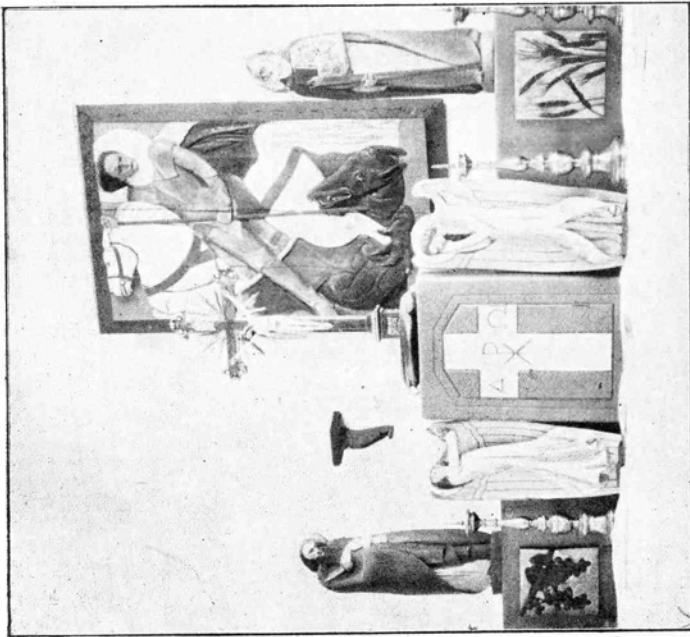
„Križ na Gori“

bo začel izhajati z začetkom novega šolskega leta po možnosti redno vsak mesec. Do tedaj izidejo štiri številke na 64 straneh v dvojnih zvezkih. Naročnina za prve štiri številke 12'50 Din. Nadaljnja se kesneje določi. Upravništvo in uredništvo: Akademski dom, Miklošičeva cesta št. 5, Ljubljana. Rokopisi za drugi zvezek naj se pošljejo do konca junija.

Odgovorni urednik: **Anton Vodnik.**

Izdaja: **Akademski zvezek.**

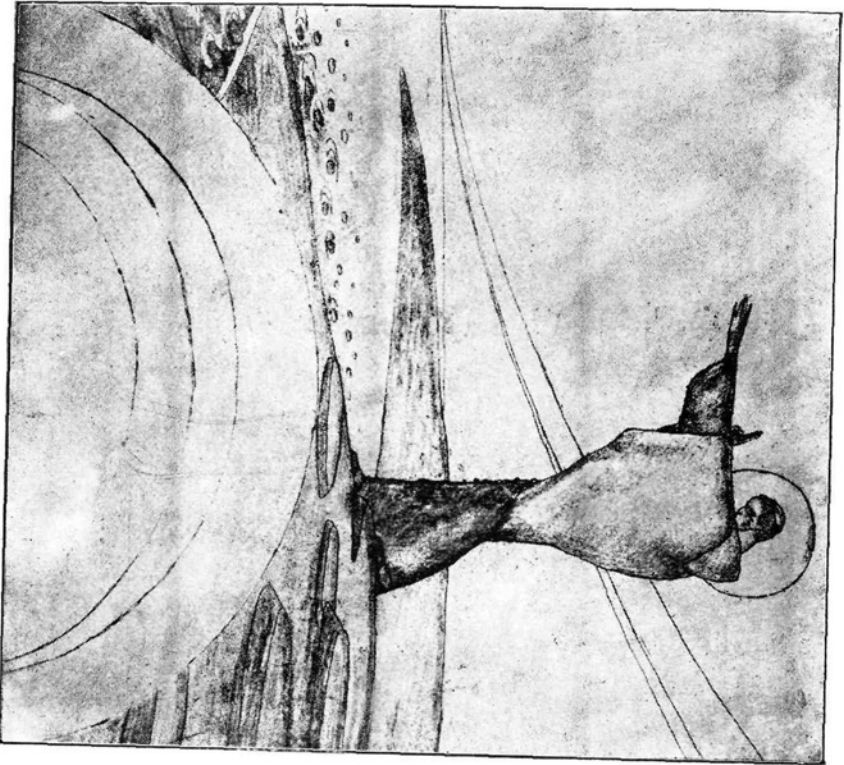
Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

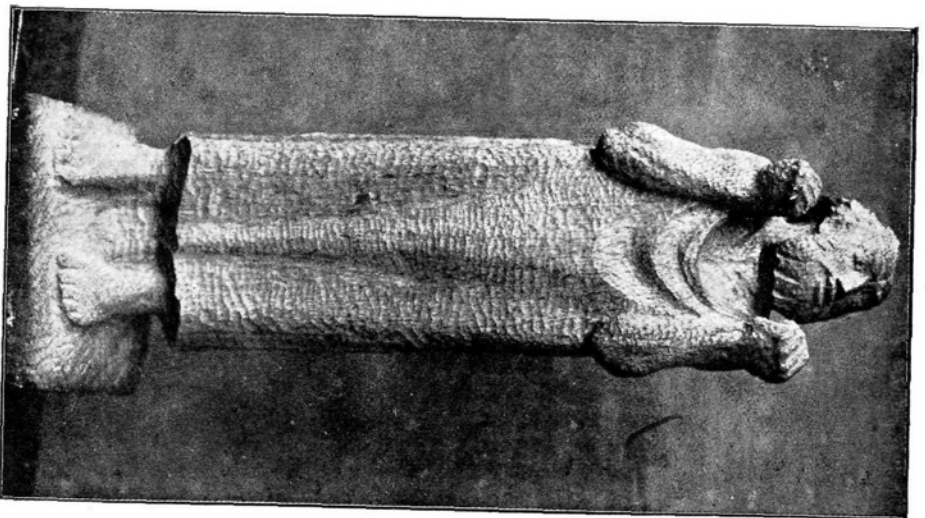
3. Fran Kralj, Oltar (Sela pri Hinjah, Dol.)

4. Karl Schmidt-Rottluff, Pot v Emavs

1. Tone Kralj, Sv. Anton

2. Ernst Barlach, Pridigar iz pušcave

KRIŽ NA GORI

GLASILO KATOLIŠKEGA SLOVENSKEGA DIJAŠTVA

Letnik I.

1924/25

Štev. 1—2.

F. č.:

Naša duša in njena pot do novega verskega življenja.

Podati sliko o naši sodobni kulturi danes ni več težko. Tudi tolmačenje njenega postanka se lahko opira na obširne, do dna segajoče analize. Če tolmačimo našo kulturo po Spenglerju z usihanjem življenjskih sil zapadnoevropskega kulturnega organizma, če se naslonimo na analizo »kapitalističnega človeka«, kakor jo je podal W. Sombart, M. Weber, E. Troeltsch, M. Scheler in drugi, in gledamo s tega vidika na našo dobo, ali če se vživimo še kakorkoli v »duha« našega časa, bilanca je brezdvomno negativna.

A nas tu ne zanima celotno kulturno in duhovno življenje, omejiti se hočem na področje religioznega življenja ter tu izkazati, kaj hoče naša duša, naše stremljenje, zakaj je prišlo do teženja po obnovljenju in kje ga iščemo zlasti v preteklosti. Kdor živi v metežu sedanje dobe, kdor je od malega v njo vzrastel, čuti toliko vprašanj in teženj v sebi, da si često ne more najti odrešilne poti, da ostaja njegova duša pri tem hladna, slepa napram najtehtnejšim zakonom in razgibom svoje lastne notranjosti. Doživlja konflikte, toda ti ne stopajo jasno v zavest, in duša si često ne upa priznati najusodnejših svojih utripov. V tej zvezi bi rad odkrito razpredel nekaj misli, ki niso le suhi spoznatki, ampak ki so vzklike iz duše, ki se jih drži važen kos življenja, morda tudi srčne krvi; ki naj bi bile tudi napotek do jasnega, zavestnega gledanja verskega življenja ter do novega življenja samega.

Kaj hoče naša duša? V dobi naše civilizacije, zgrajeni na moči in tehniki, uničujoči vedno bolj duševno življenje, se je uprla naša duša; začutila je v sebi morje novega doživljanja, polnega mnogoobličnega, globoko segajočega, dušo očiščujočega življenja. V nas živi nadalje teženje po samovrednosti osebe; duša — izoblikovana duša ie najvišja vrednota, ne pa usužnjenost v stvarne vrednote poklica in dela, dolžnosti, ki se smatrajo še danes za najvišje. V nas živi teženje po prosti, notranji rasti duše v ljubezni; duša naj priča o svoji lepoti, izoblikovana kot cvetica na polju organsko; nikakor pa noče biti samo zunanje uslužna dolžnosti, izpolnjevanju samo-dolžnosti. V nas živi te-

ženje po oblikah, zakonih življenja, ki so zunanji izvor notranje bitnosti življenja; v nasprotju s formami in zakoni, pri katerih se življenje duše pojmuje le kot navaden »slučaj« dotičnega zakona. Naša duša hoče biti izoblikovana, a tako, da hoče pripomoči temu, kar je skritega — živega v njej, do življenja, da hoče priti do svoje bistvene oblike, ki jo nosi že zarisano v svoji notranjosti. Tako hoče živeti naša duša na vseh popriščih: v družinskem življenju, v odnošajih do bližnjih nam src, v umetnostnem doživljanju, v etičnem udejstvovanju in ocenjevanju, zlasti pa v religioznem oziru. Prav v religioznem življenju so se nam odprli novi viri življenja, strme smo zazrli na podlagi lastnega iskanja in vodstva po najodličnejših modernih: Schelerju, Wittígu, Adamu, Platzu in Guardíniju v globoke prepade svoje duše, kjer trka milost božja nanjo.

Kot mrtveci, živi mrtveci smo govorili o življenju, o prerojenju duše po Kristusu, o zveličanju. Najprej smo se naučili resnice, in nato smo verovali v to, da smo vse doživeli.

Tako smo stopali k religiji s svojim razumom. Za nas je postalo krščanstvo vsota nauk, filozofija in svetovni nazor. Iskali smo neprestano, se vživljali v skrivnostne nauke, prišli v zagate; si pomagali iz zadrege, si ustvarili skladje med »vero in znanostjo«; in zopet postane vse dvomljivo. Nobena premostitev ne more zadostovati, redko izzveni tak svetovni nazor v harmonijo, zadnja izvestnost vere ostane s tega vidika dvomljiva.

Z druge strani je postalo krščanstvo za nas moralični pojav, skupek zapovedi in zakonov — morala. Resno smo se prizadevali, da bi izpolnjevali zakone, skušali smo »koristiti javni morali«, kakor se je izrazil eden izmed naših učenjakov, brez razumevanja za etično življenje sploh, še bolj pa za religiozno motivirano udejstvovanje, ki odklanja vsako tako utilitaristično pojmovanje. Krščanstvo, ki je postalo sama morala, človeku nikoli ne da miru, muči ga vedno z mislijo na slabost in nepopolnost človeške narave.

Pa še tretjo obliko je dobilo za nas krščanstvo: z umetniškega stališča, kot esteti smo se radovali religije. Harmonična struktura katoliškega verskega življenja, normirani kult — liturgija, estetično oblikovani jezik itd. so nas navezali nase. Religija je bila samo sredstvo, umetnost cilj našega iskanja.

Končno smo gledali cerkev še s stališča organizacije, kot skupnost verujočih, neke vrste duhovno državo. Cerkvenopravni element je stopil v ospredje. Od cerkvenega bogastva smo videli samo zunanost, ki je tudi potrebna, a pozabili smo na to, da pravno-politične sile ne puščajo najglobljih religiozних sil do življenja.

Da smo prišli tako daleč, je kriv poleg obče človeških razlogov tudi zgodovinski razvoj evropskega duhovnega življenja. Tu naj omenim samo dve dejstvi: protireformacijsko gibanje cerkve in prosvetljeno dobo in njeno reakcijo, ki je imela za posledico »znanstveno« argumentiranje v okviru verstva. Poreformacijska doba je pre-

nesla poudarek zlasti na dogmatično in pravnopolično plat cerkve. Če je po Guardiniju (Liturgische Bildung 58) v srednjem veku stala v ospredju mistična zajednica prenovljenih v Kristusu, izražena v dveh velikih predstavah: o »mističnem telesu« in o hierarhičnem redu duš, stopa odslej, od protireformacijske dobe sem v ospredje racionalistična dogmatika in pojmovanje cerkve kot »organizacije«, »družbe«. Prosvetljena doba pa je rodila kot reakcijo izvestno apologetiko, kvaziznanost, o kateri pravi sodobni cerkveni zgodovinar Wittig: »(Sie) hat bewiesen, bis der Himmel voller Beweise hing. Aber mit unerhörter Gleichgültigkeit nahm die moderne Welt diese Beweise entgegen, und kein Lebenströpflein kam aus der Wolke der Beweise.«

Iz teh virov ni proniknilo pravo religiozno življenje. Tudi ni moglo pronikniti, kajti vsi našeti enostranski aspekti krščanstva ostanejo na robu, ne podrejo do pravega jedra, vidijo le posledice, izraz tega jedra. Sistem naukov, moraličnih predpisov, določenih obredov, pravnih norm je le izraz, zgodovinsko nastali izraz prvotnega enostavnega in jakega religioznega doživetja. Religija se polagoma prekvasi z duhovnimi vrednotami kulture. A jedro je drugje. Krščanstvo je še nekaj drugega kot misel in nauk, morala in pravo in liturgija. Filozofično, moralično, estetično krščanstvo pomeni prenos težišča iz sredine na rob, iz jedra v lupino. Krščanstvo je religija, svet zase, nova ravnina življenja, je ideja o božjem očetovstvu.

To je doumela in odkrila naša duša in radostno se je poglobila v ta svet najčistejšega dušnega življenja. Jasno ji je, da pomeni religija svojevrstno izvestnost, stik duše z božanstvom; v molitvi zlasti prodira v dušo svet, ki nam je sicer nedosegljiv. Dojemamo najvišjo vrednoto v svojevrstnih aktih, in ti akti so zopet utemeljeni v ljubezni, ki je gibalno vsega našega iskanja. In kaj nam prinaša ta zavest? Zavest, da smo prenovljeni, da smo otroci božji, da je največja ljubezen, ki prihaja do nas, vredna največjega zaupanja, da nas ljudi družijo prav to božje očetovstvo, da smo v njem zavarovani, da najde duša v njem svoj spas. Religija pomeni čisto življenje, pomeni nadalje posvetitev življenja, življenjsko pot človeka pred obličjem božjim.

Ta vera, ki jo je duša odkrila v sebi kot svoj svet, poseben svet, ta vera je bila preskušena v življenju; v to čudežno deželo milosti, v kateri ni razum opravil nič in volja odpovedala, se je obračala v vsakdanjosti naša duša. Kako bogato so ji tekli viri centralnega življenja religioznosti, viri molitve: tiho se je zbrala naša duša v pobožnosti in molitev je vzklopela kot izraz, neposreden izraz prodirajočega religioznega doživetja; radostno in polna vzhičenosti, kot živo hrepenenje po največji ljubezni, je rastla v nas molitev; v navadni, skromni, jecljajoči besedi je prihajala duša in drugič zopet v lepi zaokroženi obliki, vrejena v liturgično službo božjo. V otroški prošnji, s hvaležnim srcem smo se obračali do nebeškega očeta in ga prosili za milost. Pa tudi v skrajni temi in zablodi je prodiralo iz naše notranjosti iskanje svetlobe, dobrote, je pro-

diral obupni klic po rešitvi, ustaljenosti. V tragičnih zapletljajih je tožilo v globoki revščini naše srce; za časa duševnih depresij je pričakovalo moči, novih življenskih sil, zdravja, sreče, radosti duše; zavest grešnosti je rodila iskanje in teženje po odrešitvi in očiščenju duše, vdano smo klonili pred dobrotnim očetom. A najusodnejši so postali za nas dnevi in trenutki, ko je že zgínila nebeška zarja iz obzorja naše duše. Človeški naravi, ki je tako globoko navezana na svet, ki korenini v vsej lepoti in bujnosti prirode, ki čuti zlasti v sebi prekipevajoče sile celotnega, čutno bujnega, duhovno bogatega življenja, v kateri vzplamteva strastnojaka ljubezen, taki naravi postane strast, sreča — nesreča naše bitnosti — ognjišče, žarišče vsega življenja. Te pravice, naše najusodnejše moči doumeti je nemogoče. Zanikala in izločila jih ne bo nobena morala in noben nauk. A to vemo, da se je v takih dnevih naša duša obračala bodisi v največji, tihi in veseli odpovedi do Boga, bodisi zaslepljena od sebičnega teženja in obtežena z nemirno vestjo, često v skrajnem obupu, iztezala svoje roke k najvišji vrednoti, največji ljubezni — k Bogu očetu.

Tako nam je postala religija novo odkriti svet; a ne samo to, ampak središče vsega, centralna točka, v kateri je vsidrano jedro naše duševnosti, osebnosti.

Toliko je pač postalo doslej jasno, da gre pri religioznosti za notranjost, najglobljo notranjost, za novo, v življenje cele duše pretvorjeno vero. Plamen je zažarel v ozki temni kamrici naše duše, duša sama je zaživela. Če sem torej uvodoma označil našo dušo splošno po tem, da hoče iz sebe, iz svojega notranjega bogastva in lepote in bogastva izven sebe živeti, živeti globoko, pristno življenje, velja to prav posebno še za religijo, za našo dušo, usmerjeno proti najsvetejšemu. Živeti hoče v sredini, v živem svetu, snovati hoče kraljestvo, ki je vzrastlo iz božje ljubezni in človeškega hrepenenja, svet, ki očiščuje in dviga človeško dušo, zapleteno v krivdo, greh, zaslepljeno od vtisov vsakdanjega življenja, veselečo se lepote in dobrote sveta.

Ta notranjost mora biti v vsakem drugačna. Kolikor je človeških duš, toliko je potov, po katerih prihaja duša do odrešitve, do spasa samega sebe. Saj drugače ni mogoče. Ravno v svojem jedru je vsaka duša različna od drugih; če naj živi po svojih utripih, nikoli ne sme živeti šablone, zanešene od zunaj v dušo. Če pa je temu tako, postane utrjen zahtevk po tem, da tvori duša — in njeno življenje središče, da je pa vse ostalo, vsaka forma, vsaka objektivna tvorba, vsaka organizacija, vsaka pravna ureditev življenja, vsaka racionalna formulacija itd. drugotnega, sekundarnega pomena. Duša je merilo, duša je notranje merilo tudi cerkve. S tem nikakor ne zanikam cerkve kot objektivne tvorbe, drugič: pomena teh objektivacij religioznega življenja za religiozno življenje samo. Nasprotno, prav na to zadnjo točko se še povrnem. A to velja: *Suprema lex est salus animarum*. Duša in njeno življenje, njena odrešitev — to je središče vsega.

A to, kar smo doslej ugotovili, še ni vse. Nasprotno, zdi se, da smo v subjektivizmu, da je naša duša prepuščena vetrovom, da doživi zdaj to, zdaj ono; da so le srečni trenutki, če zaživi v njej prava religioznost. Zato treba storiti korak naprej, v dveh smereh treba začeto dopolniti; prvič: religiozno življenje človeške duše mora postati izoblikovano; rabi posebne gojitve, religiozna duša mora dobiti pečat nove življenjske forme; rasti mora, razvijati se mora, urejeno mora postati. Drugič: ta življenjska oblika mora tvoriti središče naše duše; vsi ostali življenjski pojavi pa morajo dobiti svoje podrejeno mesto. Religioznost vključuje več ali manj določeno stališče napram celotnemu življenju, napram umetnosti, znanosti, politiki, zajednicam, ženi, otroku itd. Vse to življenje naj postane urejeno.

Uvodoma sem govoril o izoblikovani duši. Izoblikovana je bila gotovo že od Boga. Vsaj izhaja človeška duša od Boga; v sebi nosi božjo naravo, usmerjena je proti večno lepemu cilju, Bogu. V človeški duši je dobila individualna ideja božja, slika njegovega duha, svojo časovno posebno bitnost, postala je kos stvarstva, obogatuje in izpolnjuje stvarstvo, v veliko radost večnega stvarnika.

A duša ni bila izoblikovana do konca. Ima sposobnosti, razum, čustvo, voljo, religiozne akte. A duša je več kot razum, ki kritično presoja in sklepajoč spoznava; več kot volja, ki teži za dejanjem in uresničenjem spoznanega; več kot čustvo, ki spoznanje in dejanje v ljubezni hrani in obžarja, duša je več kot celotnost vsega tega: čuša je čudovita snov in velika naloga, hoče biti Bogu slična umetnina; a to naj šele postane, po našem prizadevanju, po našem življenju in po pomoči milosti božje. Mislim, da je jasno, kaj mislim z oblikovano dušo sploh, kaj mislim z oblikovano religiozno dušo posebej. Gre še za to, da izkažem par grobih obrisov zgoraj navedenega oblikovanja duše, nadalje načina rasti in razvoja duše, religiozne »vzgoje« v najsplošnejšem pomenu besede.

Religiozno naše življenje živi v posebnem svetu, svetu vrednot najvišje stopnje, a to ni dovolj; religiozno življenje mora dobiti ustaljenost, zaokroženost. To pa ni mogoče le na podlagi lastnega doživljanja, duša je že po svoji najgloblji naravi navezana na druge duše, na skupnost, zajednico drugih duš; po teh vzorih, po danih zgledih, po preizkušenih potih čuti često potrebo hoditi; zlasti pa rabi v svoji razdrapanosti, v trenutnih vzvalovanjih trdnih tal, celo objektivne forme, ki naj jo drži in ublaži. Tak svet objektivnih form, ob katerem naj se naša duša šola, ob katerem naj se zlasti razvija, dokler nima še lastne notranjosti, h kateremu naj se vedno, tudi v polni moči svojih sil vrača, je pa brezdvomno liturgični svet, svet liturgije.

Ta kosmos ni odtrgan od našega sedanjega življenja, ni to božji svet, zaključen sam vase, segel je v zgodovino: starokrščanska molitev ga je ustvarila na skalnatem temelju najvišjega božjega razodetja, včlovečenju Logosa Kristusa. Skozi tisočletja je kipela molitev bogoposvečenih

duš v liturgiji, in danes stoji Kristus kakor prvega dne v srcu te duhovne istinitosti in njegova milost prehaja v svet, ki hira pozabljen v svoji grešnosti.

Naša duša je bila radostno odkrila najprej religiozno sfero. A še večja je bila radost ob odkritju liturgičnega življenja. Ta Boga in človeka združujoča istinitost, našemu odprtemu pogledu brezkončno velika in vredna, je stopila pred nas. Zaslutili smo to čudovito simfonijo pobožnosti in ljubezni, upanja in navdušenosti, zvestobe in ožarjenosti, prenovljenosti, ono veliko udajo, vsebujočo v sebi neskončne utripe človeške duše, vzbujajoče se ob istih tekstih, notah, predpisih in izročilih. Duša, celo življenje človekovo se je zateklo v ta svet tonov, duhov, barv, simbolov in kretenj; zrastle je iz duha starokrščanske verske intimnosti ter postal najpopolnejša umetnina: saj je človek neizogibno molil tako, kot mu je narekovala notranjost, kot je gledal svet in življenje v njem; in vse to je oblikoval v omenjeno umetnino, liturgijo, ki je postala izraz, le zunanji izraz notranjosti, življenja.

A liturgija ne pozna samo svetlih strani, ni samo združena molitev vseh v Bogu ustaljenih duš, liturgija je širok organizem, poln organskih življenjskih sil, pomeni tudi za grešno dušo odrešitev, očiščenje. Našo krivdo, naše napačne korake skozi življenje nam liturgija z neutrudljivo resnostjo vzbuja k zavesti, zahteva tolikokrat obtožbo grehov, stavi nam očiščenje kot neobhodni temelj naše popolnosti in odličnosti, da mora zamreti v globokem srcu stara mlačnost in površnost. Celotnost liturgije mora vase sprejeti tudi greh, katastrofo, pa tudi vedno nove poskuse duše, priti do prave sreče in umirjenosti. Te temne strani življenja liturgije ne motijo; često so najlepša pot do dušnega miru, porojenega iz življenja religije, življenja, umirjenega v Bogu. Liturgija je ustaljenost, ustaljeno religiozno življenje, a jedro ji je zavest o neprecenljivi vrednosti duše, kateri hoče služiti.

Če živimo še tako boječe v liturgiji, če ta istinitost tudi le narahlo trka na naše duri: ta atmosfera prinaša red in mir v zamotanost naše notranjosti. Liturgija prinaša bistvene dogmatične resnice, razporejene v premišljenem redu in zaporedju, podane tako, da se jim duša sama mora odpreti; ni treba nasilja, v ljubezni se spravi duša v novo, globoko segajočo preoblikovanje. Preprosto se prebudi k življenju osebnost in duša dá čutiti vonj in blaženost končno najdenega miru. Enkrat se je zopet uresničila stara resnica: kar je tehtnega, večno lepega, najvišjega, je enostavno, preprosto, prisrčno.

Ob liturgičnem življenju se zbuja religiozno življenje duše, tako dobi duša pota in merila za svojo rast, za stilizacijo samega sebe. Duh v Kristusu združene miselne in ljubezenske zajednice prodira s svojo čudežno živo, življenje pronicujočo silo, z mogočnostjo ljubezni vse člane, duša živi oblikovana po organski celokupnosti, ki vsebuje vse, kar je najbistvenejšega v duhovnem, dušnem življenju. Duša je zopet vkoreninjena, moderni naš človek, ki noče srednjeveških in puhlomodernih

izhojenih potov do religije, je našel zopet ogrodje, ki ga drži pokonci, ki daje njegovemu življenju šele pravo oporo.

To je čudovita zakonitost dušnega življenja, da mora navezati na objektivni svet, na oblikovanja, na formo, če naj najde oblikovanje samega sebe. Tako pride duša tudi do miru, »čudežne besede, oblike prastarega hrepenenja človeštva po pokoritvi, po izoblikovanju žara, po premaganju slepe, bojevite narave«. (M. Barrès.)

Sedaj je pač postalo jasno, zakaj sem uvodoma označil našo dušo, njeno organično rast, njeno rast v ljubezni za najvišje vrednote. Kajti vse te zgoraj našete strani našega teženja nahajamo prav posebno v liturgičnem življenju ter liturgičnem izoblikovanju religioznega življenja. Na dolgo še posebej vsega tega tolmačiti ni treba. Implicitno govori vse to že iz dosedanje analize liturgije.

Zato je naša pot, naša odločna pot do novega oblikovanega religioznega življenja določena. Svoji duši primerno hočemo priti do novega življenja. Premagali in preboleli smo svojo najodločilnejšo krizo, obupni klic, ki je prihajal zlasti iz naših globokočutečih, z dosedanjimi modernimi metodami nezadovojnih src, je našel svoje dopolnjenje v liturgičnem življenju; naša duša je našla pot domov iz svoje ječe: naše sodobne kulture (tudi religiozne!) v cvetoči vrt božjega sveta, ki jo pozdravlja z nemo ljubeznijo. A še enkrat bodi pripomnjeno: tudi ta svet liturgije ni sam sebi namen; duša živi v njem novo življenje; in prav to življenje duše je važno; pa še več; tudi v liturgiji, v skupni molitvi verske zajednice, še ni izčrpan njen pomen; ima namen kot smo videli, izoblikovati posamezno dušo in njeno versko življenje, ima tvoriti ono umetnino, dušo, Bogu slično tvorbo, ki bo enkrat Boga gledala. Zato je tudi v tem najglobljem pogledu duša, posamezna duša in njena neprecenljiva vrednost, merilo vsega.

Tako smo si zamislili svoje versko življenje.

Ostane še drugo izoblikovanje življenja: ne samo, da mora versko življenje samo dobiti svojo obliko, celotno življenje dobi v religioznem človeku posebno lice. Kako si mislimo tozadevno urejeno življenje, o tem govoriti bo drugič prilika. Religija pomeni v duši tihí otok sakralne kulture, globoko zvonjenje duše in brnjenje velike tišine, v kateri se Bog bliža duši. A iz tega še ne sledi, da je religija indiferentna napram ostalemu življenju.

Še manj pa drži nasprotni ekstrem: religija same organizacije in dela, religija političnega udejstvovanja. Da je ta ideal izključen, ni treba posebej poudarjati. To pot je šlo naše teženje le za utemeljitvijo verskega življenja samega.

Friedrich Ritter von Lama, publicist (Füssen):

Novi verski pokret v Nemčiji.

Časi verske suhote se v človeški zgodovini menjajo z verskim mladoletjem. Tudi v Nemčiji imamo danes kakor povsod mogočno versko gibanje. Predpogoji našega verskega pokreta so bili dani že pred vojsko. Za bleščečo vnanostjo mehanizacije, industrializacije, kapitalizacije in materializacije celokupnega narodnega življenja je zijala duhovna praznота. Človek sestoji iz telesa in duše. Zanimarjenje enega, to je duše, povzroča motenje, bolečino, propad, obup in samouničenje telesa. Že pred vojsko se je začelo zopetno poduhovljenje, n. pr. v katoliški povestniški literaturi. Toda le posamezniki so se prerili do popolne jasnosti, kakor n. pr. sodnik Reinhard Sorge.¹ Strahote svetovne vojne, kateri smo vsi notranje pritrčili, so vžgale v našo dušo vprašanje: Ali je to krščanstvo? In s tem vprašanjem se je začelo pri mnogih duhovno gibanje. Do zdaj je bilo vse dobro in prav. Zdaj je človeka pograbilo notranje protislovje, in to je godalo dušo ter sililo k odločitvi, duševno močvirje, mrtvo morje je zavalovilo. Milijski so doživljali grozo mrtvaške fronte. Eni so izgubili življenje, drugi so vrgli svojo takozvano vero od sebe, duhovni mrtveci so se z notranjo razdvojenostjo pomirili, toda znatni ostanek ji je odolel in se je zbudil v življenje. Dokopali so se do verske zavesti in začutili, da vera zahteva dejanja. Do zdaj so bili vero prilikovali sebi, človeku; bila je trpeča. Vsak je bil človek, samo človek; in če se je kdo kot tak sredi družabnih okov vedel po priučeni dostojnosti, izpolnjujoč podedovane verske običaje, se je to imenovalo: vera.

Kriza je bila tu, ko je letela po strelskih jarkih beseda: vse je goljufija! Um in srce mnogih sta se upirala proti temu, da bi Bog, duša, vera, onostranost spadali k tej prevari. Ti so spoznali: tista velika goljufija, to je bilo njihovo življenje; to je bila tista laž, katero so vsak dan sami sebi glumili. Seveda ni to gibanje zajelo samo katoličanov; bilo je enakomerno razširjeno, je pa po danih predpogojih različno dejstvovalo. Pri tistih, ki so od mističnega Kristusovega telesa ločeni, pri nekatoličanih, se je javilo v povodnji fantastično-mističnega slovstva, in ljudje kakor Rudolf Steiner in grof Kaysersling — ta s svojo »šolo modrijanstva« — so se ponudili v temi bledim in tipajočim kot voditelji ter so zbrali velike množice okoli sebe. Stotisoči slutijo, je pisal neki voditelj protestantskega mladinskega gibanja, da za temi stvarmi tiči še nekaj, tisto resnično, okoli katerega se vse veselstvo suče in česar išče njihova duša.² Ko so vprašali po tem protestantizmu, je odrekel odločivni odgovor, kajti on je princip svobodnega mnenja. Toda ljudje se hočejo osvoboditi razdvojenosti, ki vsemu pritrjuje in obenem vse zanikuje, hočejo odgovora na vprašanje: Kaj je? In ker le en glas daje na to jasen odgovor, glas katoliške cerkve, se ji mnogi pridružujejo.³ Tudi takozvano visokocerkveno gibanje (med protestanti) je delni pojav tega.

¹ Konvertiral 1913 v Rimu, 1916 padel v vojni. Pregled njegovega življenja in mišljenja v »Allgemeine Rundschau«, 1921, št. 29.

² Predavanje protestantskega župnika dr. Stählina, voditelja protestantskega južnonemškega mladinskega pokreta, povzetega v nedeljski prilogi Augsburger Postzeitung, 1922, št. 7.

³ Glej Krebs E.: Die Protestanten und wir. Theatiner Verlag. — Dr. K. Ahlborn, eden najimenitnejših pospeševalcev tkzv. svobodno-nemškega mladinskega gibanja, sodi: »Odločilni znak novih borb bo, da bodo vse brez razlike imele en sam cilj, povišanje duševnega življenjskega bogastva vseh ljudi, osvobojenje človeške duše, vzpostavitev kraljestva božjega na zemlji.« Allg. Rundschau, 1921, št. 34; Um unsere Jugend — um unser Alles! — Primeri tudi časovno bilanco: Und grollend rollen des Stromes Wogen... od K. H. Amrhein v Allg. Rundschau, 1923, št. 39.

Jaz govorim o našem pokretu, ne o mrtvecih. Tudi sovražstvo do katoliške cerkve, ki je mnogim bistvenost njihovega zgolj negativno občutenega in doživljenega protestantovstva, narašča, mora naraščati; le politični razlogi ga začasno brzdajo. Nacionalistična reakcija proti leta 1918. narastlemu internacionalizmu se udejstvuje v protestantskih mladinskih krogih deloma tudi v obliki povratka k staremu cilju protestantskega nemškega cesarstva, »varstvu pridobitev reformacije«; pri mnogih pa, kjer je pozitivna podlaga že popolnoma razjedena, vede do popolnega odvrata od krščanstva, in tako so ostali mnogoštevilni novoosnutki starogermanskih, da celo staropaganskih verskih občestev.⁴

Trpljenje giblje ta pokret. Udarec za udarcem pada na ves naš narod. Z noro brzino se kopičijo razvaline, manjka časa, da bi se na kaj privadili, da bi zopet zadremali. Ni nobene sedanjosti, katere bi se mogli zavedati, kajti kar je bilo in kar nastaja, se neposredno medseboj stika, in mi ostajamo sami s seboj, vsak sam s seboj, ter se vsem gođ kakor Adamu v paradizu, ko je spoznal, da je nag. Kaj sem? Kristjan? Kaj je to pravi, kristjan biti? Frančišek Asiški postaja sodoben, radikalizem tega katoliškega svetnika najde, polno razumevanje, Newman, globoki do korenin prodirajoči mislec in neizprosno ostri logik, obhaja zdaj v Nemčiji vstajenje⁵, nova založništva nastajajo, da služijo samo temu gibanju⁶, protestantski založniki tudi tiskajo katoliške reči, kakor duhovne vaje sv. Ignacija in dr., časopisi kakor »Die Seele« in »Das heilige Feuer« najdejo cele občine v deželi — da, celo svobodomiseln »Die Tat« smatra to novo življenje za tako vpoštevanja vredno, da dvakrat prinaša posebno katoliško številko, v kateri imajo izključno vodeči katoličani besedo o katoliškem bitu. Prevrat je zlomil zarjavele verige cerkve v Nemčiji. Okroglo 500 novih redovniških naselbin je v 5 letih nastalo, da sprejmejo vase one, ki hočejo svojo oživljeno vero obvarovati pred zopetnim zamiranjem.

Kaj pa mladina? Tudi njo je seveda zajel pokret ali pravzaprav, mladina je ta pokret osvojila. Le ne biti taki kakor so bili stari! Najprej pa hoče mladina pripadati sebi in živeti svojo mladost — ne v dosedanjem smislu izživljanja niti v okovih društvenega življenja. Ona propoveduje povratek k naravnemu življenju, k preprostosti. S tem, da mladi slečejo s sebe vse nenaravno, nebitveno, mladinskemu bitu le vsiljeno in nasprotujoče, postanejo bolj dovzetni za božansko milost. Preprosta obleka in hrana ter žrtev abstinence okrepljajo notranjega človeka; vzdrževanje od tobaka in omejitev mesnatih jedi učinkujeta v isti smeri. Tako je nastala zveza Neudeutschland in

⁴ Glej P. dr. E. Schlund: Naturalisierung und Germanisierung der Religion v Allg. Rundschau, 1923, št. 38, in istega pisatelja: Neugermanische Kirchen ravnotam št. 40, 41, 43/45. — Hans Grundei, Berlin, piše v Allgem. Rundschau, 1923, št. 42, o tem razvoju: Naravnost strahota je, kakšno laživersko čvekanje, kakšno otročje tipanje za vsakovrstnimi mističnimi igračkami se vsak dan vidi in sliši, če kdo stopi v stik s socialistično, komunistično ali svobodnonemško mladino. Ganljivo in pretresujoče je obenem pri vsem obžalovanju nad brljavostjo te mladeži, kako hrepeni po nečem višjem, po duhovnih vrednotah, ta topla želja razbiti pusti svet materialističnih nagonov za silo, ta močna volja po resničnem vzpostavljenju, po sintezi, po novem človeškem življenju.«

⁵ Posebne izdaje posameznih del v novi prestavi je objavil Grünwald-Verlag — Mainz. Založništvo H. A. Wiechmann — München je izdalo Newmanovo klasično Grammar of Assent pod naslovom Philosophie des Glaubens nanovo. Pri Herderju je izšel v vzorni izdaji neke vrste kompendij iz Newmanovih del, popolni priručnik bogoslovja v kratkih, izbranih citatih in modernem jeziku, mojstrsko delo jezuitskih patrov Przywara in Karrerja, 8 zvezčkov.

⁶ Navajam Grünwald-Verlag, Mainz, ki je založil večino Guardinijevih stvari in Quickborna, in Theatiner-Verlag, München, pod vodstvom konvertita prof. dr. Hildebranda, v katerem je pravkar tudi izšla P. Lippertova S. J. klasična knjizica: Das Wesen des katholischen Menschen.

druge⁷, medtem ko Quickborn goji potovanje, petje in igro v najtesnejši zvezi z evharističnim krščanstvom. Voditelji vstajajo, ki hotenje in teženje mladine razumejo in varujejo pred zablodami, čermi in zagatami. Eno pa je vsem skupno: težnja po samopreizkuševanju, po vzbuditvi lastne odgovornosti in s tem tudi smisla za resnično avtoriteto mesto izposojene.

Kratkovidneži vidijo naš katoliški mladinski pokret že pri koncu. Zakaj? Zato, pravijo, ker z vstopom mladine v polnoletje izpolnjevanje in prevzemanje državljanskih poklicev samoposebi vedejo do priličenja množici, okolici, danemu. Bilo bi pa pogrješeno misliti, da cela naša katoliška mladina, kolikor je navdihnjena svežega novega verskega življenja, potuje, poje in skače. Mi imamo n. pr. zelo velike stare katoliške mladinske organizacije, in zveza, v katero so združene, je obhajala l. 1921. petindvajsetletnico (3600 društev s 350.000 člani) ter vzdržuje veliko zvezno tajništvo⁸ in celo število glasil. Toda kljub vsemu dobremu, ki ga brez dvoma naredi, o tej skupini ne razpravljamo. Le po tej se oziramo, kjer se novo življenje v polni osobitosti izoblikuje, teži za lastno upodobitvijo, se resno trudi izporočenost premagati in življenje preobraziti zgolj iz verskega doživljanja. Nova mladina noče življenja zanikati, ampak mu pritrditi v najpreprostejši, naravni obliki brez modernega »pofinjjenja«. Sredi uatore so si mladi ustvarili središča, — Quickborn n. pr. grad Rothenfels ob Meni —; tam imajo, kar imenujejo svoj kongres, ki je pravzaprav mladinski praznik z najvišjim verskim posvečenjem. Z vseh nemških krajev je mladina prihajala peš s kitarami in petjem, središče dneva pa je bila sv. maša z obhajilom na prostem pod lipo.⁹ Polagoma so stopile v ospredje posamezne osebnosti; očetovski voditelji kakor duhovnik Romano Guardini, Nemeč kljub laškemu imenu, so previdno začeli ta pokret uravnjavati, da se ne bi sredstva smatrala kot cilj.

Seveda gre ta mladina tudi v političnem oziru svoja pota, to je, ne sprejema zaradi avtoritete starejših slepo vsega, kar se ji ponuja ali od nje predpostavlja.¹⁰ »Zaradi resničnosti« — v tem od nje mnogokrat ponavljanim reku — se nova, versko do najvišje točke izostrena vestnost in do skrajnosti napeto čustvo lastne odgovornosti jako pregnantno izraža. Jedro je najintenzivnejša gojitev lastnega verskega notranjega življenja, skrbno varujoč naravnost, pristnost, to, kar vzraste iz lastnih tal. Kar je noviciat za redovnika, to je oživljenje mladostne romantike za naše mladeniče, namreč osvoboditev od starega, notranje zraščanje z novim duhom, ki ne korenini več v izporočenem, ampak hoče lastno življenje izobraziti zgolj po zahtevah največjega obnovnika, Jezusa Kristusa. »Neznosna predrznost mladine«, tako se glasi sodba nekega centrumaškega parlamentarca, ker se je ta mladina upala njegovim na oportunizmu zgrajenim razlogom postaviti nasproti svoje, izvirajoče iz načel, in odpovedala prisego v besedo starejših. Dr. Nikolaj Ehlen, morebiti najjasnejši

⁷ Dr. Waldemar Gurian navaja v Köln. Volksztg. št. 748, 1923, sledeče nemške kat. mladinske pokrete po vojni: Großdeutsche, duševno središče dr. N. Ehlen, ki so najradikalnejši, nekaki misijonarji dejanskega katolištva na vseh poljih (posebno na socialnem); Neudeutsche z najrazličnejšimi skupinami: Quickborn, ki se loči v Groß-Quickborn in Jungborn, v katerem se zbirajo razni stanovi in ki spominja na proletarski mladinski pokret. — Pa tudi v nekatoliškem delu Nemčije je mladinsko obnovitveno gibanje močno. V liberalnih krogih je nastal Wandervogel, potem Freideutsche in drugi; najbolj vpoštevanja vreden je Neuwerk z istoimenskim glasilom, ki ima izrečno krščansko socialistično tendenco in mu načeljujejo večinoma protestantski teologi: Barth, Gogarten in drugi. — Marksistična delavska mladina se tudi orientira in organizira po podobnih smereh.

⁸ Glej 25 Jahre Verband der katholischen Jugend- und Jungmänner-Vereine Deutschlands v Allg. Rundschau, 1921, št. 20.

⁹ Glej Rothenfelder Tage od prof. H. Hoffmanna v Allg. Rundschau, 1922, št. 13.

¹⁰ Glej Was die Jugend will, slavnostni govor za frankfurtsko Jugendfeier na dan Vnebovzetja 1921. Od dr. Burgbacherja v Allg. Rundschau, 1921, št. 22.

um med mladimi, pa opozarja v enem iz omenjenih zvezkov »Tat«¹¹ na to, česar se je treba ogibati in kaj je treba predvsem storiti¹². V času, ko je vse postavljeno na organizacijo, odklanja Ehlen in z njim njegov »Bund der großdeutschen Jugend« (»großdeutsch« nima ničesar opraviti z »allddeutsch«!) vsako organizacijo; Bund sestaja iz krajnih brezobveznih skupin in samo sebi odgovornih oseb, od katerih se vsaka po osebitostih, ki so ji od Boga dane, razvijaj in usovršuj do duševne samostojnosti. Vsak živi takorekoč samo Bogu in edinole ta odnos ravnaj njegovo življenje. Ehlen pravi: Samo organizacija pomenja nemoč, pomenja, da človek del svojega jaza odda celoti, je zato okrnjenje oblasti lastne volje, prostovoljna oslabitev lastne volje, iz katere sledi ohlapljenje in nedelavnost. Le kjer silni človek organizacijo priva naprej, potegne s seboj, je zmožna kaj narediti. Gibanje pa ne pride iz organizacije. »Vsako bistveno gibanje prihaja iz globin posameznika. Gibanje se ne more organizirati,« tako piše.¹³ »Kjer so se gibajoči se ljudje združili, uvidevši potrebo strumne organizacije, tam naj si v odkritem samospoznanju priznajo, da so na poti notranje odrevenitve.« Organizatoričnost igra po njem preveliko vlogo. Od Boga osvojeni in gnani človek, pravi, ne prša po pripadnosti k tej ali oni organizaciji, tudi ne po stanovskem poklicu, marveč deluje iz globočine svoje zavzetosti. Cerkev mu je »organon«, iz katerega izvira življenje in h kateremu se vrača. Kaj je tedaj najvišje, pravi cilj tega mladinskega gibanja? Ehlen odgovarja: »Mladina je videla do danes samo ideale, toda ne ideje, to je: poslednje, prosto bivajoče, od Boga udejstvovano bivanje. Ona se mora preriti skozi samostvorjeni katoliški ideal k od Boga povzročeni, minljivi svet obsenčujoči večni katoliški ideji. Od te ideje se mora pustiti prešiniti. Najgloblji duhovi vseh časov in narodov so se dali voditi od težnje po tej ideji, naj so bila pota še tako različna, po katerih so k njej stremeli. Samo ta resnična pripravljenost, ta predanost more storiti iz nas orodja Večnega. Kdo iz nas pa se tako brezpogojno predaja Bogu — ne v besedah, ampak dejansko? ...«

Povzemajoč vzrok in učinek, mi je Nikolaj Ehlen pisal, da je eden najvažnejših činiteljev pokreta bila duševna beda in potreba, toda vse to bi ne bilo nič pomagalo, če ne bi bila nemške mladine vodila milost. Mnogostevilni sestanki so bili velikega pomena, toda najvažnejši je bil povratek k naravi (nikar to razumeti v rosseaujevskem smislu seveda!), s čimer se je odprl pogled na to, kar je bistveno. »Le mirno glej na Kristusa in na postavo božjo v svetu in cerkvi!«, in po tem delaj.

Veliko jih ne bo, ki dosegaajo to zadnjo višino, toda hvala Bogu, nekaj jih je. Vedno so bili v zgodovini kraljestva božjega nekaterniki, ki so iz njegovega duha svet prenavljali; nikomur pa ta usoda ni padla sama v naročje, ampak je moral sam romati strmo pot težkih korakov do vrha in najprej sebe v Bogu preobraziti; šele potem se je začela njegova naloga med drugimi. Ta razvoj gremo tudi v našem nemškem katoliškem mladinskem pokretu in v tem koreninijo veliki upi, ki jih nanj stavljamo.

¹¹ Die Tat, Monatsschrift für die Zukunft deutscher Kultur, izdaja Eugen Diede-
richs, Jena.

¹² Glej tudi: Die Bilanz der Jugendbewegung od A. Mirgeler v Köln. Volksztg. 1923, št. 774. Citiram sledeče: »Vprašanje vodstva je in ostane glavno vprašanje. Le tega nas je naučil katoliški mladinski pokret: ker mladina kot taka temu vprašanju ni kos, ostane kot naloga za bodočnost, kadar bo enkrat sedanja mladež sposobna za vodivno vlogo. Vodstveni poklic, naj se razvije pozneje kakorkoli, bodisi v družini, bodisi v socialnem in političnem življenju, mora biti že zdaj bdeče središče vsega iskanja in stremjenja... Česar nam je pa treba, nujno treba, to je sposobnost vladanja (na vseh poljih!); pravilno in prav in o pravem času zapovedovati in uveljaviti; nad dogodki, položaji in dozdevno neizogibnimi nujnostmi zavladati, ne pa pustiti, da nas oni za seboj potegnejo... Mladinsko gibanje je nastalo kot protest zoper gospostvo, ki ni bilo gospostvo, ampak suženjstvo.«

¹³ Die Tat, l. XV. (1923), april.

B. Šedivý:

Ciril-metodijska ideja.

Pravi katoliški dijak ne služi Bogu samo v besedah, temveč z vsem srcem in z vso svojo dušo. Kakor dobro dete teži, da se njegovi starši, njegove najvišje vrednote, povsod spoštujejo in da jih nikdo ne žali, tako mora tudi inteligentna božja deca skrbeti, da se širi čast in spoštovanje božje. Prepričanega katoličana boli v globini njegove duše, ko pomisli, da mnogo ljudi nima razumevanja in ljubezni za Boga, praznovernosti vseh vrednot, ki se pred njim izgubljajo in otemne vse zemeljske dobrine in vrednote kakor kaplja v morju. Širiti kraljestvo božje, od Kristusa ustanovljeno Cerkev, ki Njegove nauke nepokvarjene čuva in uči človeštvo, kako je mogoče na najpopolnejši način služiti Bogu, to je dolžnost vsakega prepričanega katolika.

Posebno mi Slovenci se moramo truditi za razširjanje kraljestva božjega. Mi smo namreč po jeziku in po krvi najbližji sorodniki tistih vzhodnih kristjanov, ki jih je Bizantija, seveda ne brez krivde Zapada, odcepila od katoliške cerkve. A tudi hvaležnost do Vzhoda, ki nam je dal luč sv. vere, nas nagiba k delu za zopetno vlado Kristusovih načel med vzhodnimi, pravoslavni kristjani. Po razkolu je namreč prenehalo na Vzhodu tisto versko navdušenje, ki je z lastno krvjo zalivalo Kristusove nauke v Perziji, Mezopotamiji in Indiji; utihnili so mogočni glasovi vzhodnih cerkvenih očetov. Kljub temu, da imajo veljavni krst, veljavno duhovništvo in veljavno sv. obhajilo, vendar je skoraj izginilo notranje versko življenje. Nimamo pa vzroka, da mečemo kamenje na nje. S svojo brezbriznostjo in nerazumevanjem njihove miselnosti in razmer, ki so v njih živeli, smo pač sami mnogo zakrivali, da niso že davno našli poti nazaj k cerkveni edinosti.

Sedaj ni hvaležna naloga govoriti o potrebi verskega zedinjenja. Sedanjí kapitalistično misleči svet se ne briga za druga plemena in narode kakor za svojega in nima smisla za ljubezen do bližnjega. Narodna in osebna sebičnost obhajata zmagoslavje. Veliki in mali, mogočni in slabotni narodi in poedinci, vsi sejejo medsebojno mržnjo in komaj čakajo na ugodno priliko za čim večji razmah in čim hujše maščevanje.

Ta paganska sebičnost je posebno v obliki fanatičnega, pretiranega nacionalizma dobila trdnih tal ne samo med svobodomiselní, temveč celo med sicer dobrimi katoličani. Mnogo sicer vzglednih katoličanov je že tako zastrupljenih, da se ne zavedajo, kako nacionalna fanatičnost bije v obraz ljubezni do bližnjega, eni od glavnih zapovedi krščanstva. Kakor poedinci, tako imajo tudi posamezni narodi svoje pravice. Kakor velja za vse zapoved, da ljubimo vsakega poedinca in mu ne delamo zla tudi takrat, če stori on nam krivico, tako velja ista zapoved tudi za poedine narode in druge človeške zajednice.

Morda je ravno brezskrajna sebičnost sedanje kapitalistične dobe postala vzrok, da se vedno pogosteje slišijo resni glasovi po verski obnovi.

Ali za versko obnovo se je zavzemal tudi Tolstoj in mnogo ljudi izven Cerkve. Verska obnova bo prinesla le takrat zaželjene uspehe, ako bo katoliška. Za to pa je potrebno dvoje. Ljubiti treba katolicizem predvsem zaradi njegovih večnih vrednot in ne samo zavoljo njegovih zaslug za narod, človeštvo in posameznike. Razen tega se mora vsaki poedinec zavedati, da z vsem svojim dejanjem in nehanjem vpliva na druge poedince in preko njih na celino. Kakor smo vsi solidarni v grehu, tako moramo biti solidarni tudi tedaj, kadar je treba popraviti pogoške.

Ako nam je božja Previdnost dala priložnost, da popravljamo tisto velikansko pogoško vzhodnih in zahodnih kristjanov, ki je imela za posledico odcepljenje vzhodnih kristjanov od Petrove skale, potem se kat. dijaštvo gotovo ne bo branilo zastaviti v tem pravcu svojih moči. Saj mladost vedno hoče novega polja za uveljavljanje svojih sil in hoče biti glasnik nove dobe. Čeravno to delo ne obečava mnogo vidnih uspehov, vendar to kat. dijaštvu ne bo jemalo poguma; ono ne zahteva plačila za svoj trud, le sejati hoče seme in negovati setev.

Vzhodni kristjani teoretično niso daleč od resnice. A ravno zato tem težje spoznajo, da so ločeni od prave Kristusove Cerkve. Paganom je takoj jasna velika razlika med njihovo primitivno vero in med vzvišenimi nauki Kristusovimi. Vzhodni kristjan pa zna, da ni boljše vere od krščanske in da ima ravno on to vero. Vzhodni kristjan ljubi svojo vero, ali ne toliko radi njenih večnih vrednot, kolikor iz tradicije in radi njenih zaslug za njegov narod in državo. Pravoslavni kristjan, zlasti balkanski, ne vidi vsebine verskega življenja toliko v spolnjevanju moralnih zapovedi krščanstva kakor v posvečevanju mnogoštevilnih praznikov, ki imajo popolnoma narodni značaj. Vzhodni kristjani vsled slabe izobrazbe pravoslavnega duhovništva niti dobro ne poznajo svoje vere. Oni so podobni lastniku rudokopa, ki ne pozna svojega rudokopa in ne lastnosti svojih rud. Tak lastnik ne more brez tuje pomoči pravilno in razumno izkoristiti svojih zakladov; še manj pa mu je mogoče pravilno oceniti tuj rudokop.

Nesmiselno bi bilo, ako bi hotel kdo uporabljati iste naprave in se posluževati enakih metod v dveh tovarnah, ki predelujeta kemični sestavini i po lastnostih različne snovi. Vsaj tako velika napaka je tudi, če hoče zapadni svet prenesti svoje metode neizpremenjene na Vzhod in če presoja vzhodne kristjane skozi zapadna očala. Popolnoma drugačen svet je Vzhod; rudnik je, ki mu Zapad stoletja ni znal določiti kemične analize in zato tudi ni znal z njim pravilno ravnati. S podcenjevanjem in omalovaževanjem vzhodne kulture ter z vsiljevanjem zapadne miselnosti je nemogoče pridobiti krščanske vzhodne narode za versko zedinjenje. Ravno vsled tega niso uspeli mnogoštevilni poskusi za zedinjenje od strani kat. kristjanov in tudi najbolj dovršene apologije zapadnega, kat. pravoverja nasproti pravoslavnemu niso imele pozitivnih rezultatov, temveč so kvečjemu izzvale ostre polemike. Vzroki razkola so namreč kulturnega in političnega značaja in v manjši meri verski. Zato pa tudi zdravilo za stoletno rano krščanstva mora biti kulturno. Ko bodo zapadni

kristjani bolje poznali zgodovino in kulturne vplive svojih vzhodnih bratov, potem se bodo lažje poglobili v njihovo miselnost in več razumevanja in ljubezni bodo imeli za krščanski Vzhod. Ako bodo katoličani doumeli veliko vlogo tradicije pri vzhodnih kristjanih in njihovo, vsled zgodovinskega razvoja popolnoma upravičeno nezaupljivost, potem ne bo težko najti načina, kako začeti uspešno sistematsko delo.

Če je Zapad resnično bolj prepojen s krščanstvom in je na višji stopnji omike, potem ne bo čakal, da ga nezaupljivi vzhodni krščanski narodi pokličejo na pomoč, temveč bo skušal sam premostiti globok prepad med obema svetoma. Saj se ravno v tem najbolje pokaže živo krščanstvo in prava omika, ako kdo zna kljub vsem težkočam in neprijetnostim pridobiti zaupanje sprtega, bolnega in padlega brata ter ga skuša z ljubeznijo in razumevanjem pripeljati na pravo pot.

Če smatramo delo za versko zedinjenje za resno, potem moramo najprej pokazati svojim nezaupljivim vzhodnim bratom s svojim vzornim življenjem, da mi vidimo v krščanstvu predvsem večne vrednote. Zato znači delo za versko obnovo posebno v obmejnih kat. krajih obenem tudi delo za cerkveno zedinjenje. Ne smemo pa pozabiti na korist, ki jo ima verska obnova od dela za versko združitev. Kadar bodo namreč katoličani prešinjeni s cirilo-metodijsko idejo, potem si bodo še bolj prizadevali, da uravnajo vse svoje javno in zasebno življenje po Kristusovih naukih. Težnja, da čim bolje pokažejo pravoslavnim vzvišenost in življenjsko silo kat. Cerkve, jih bo podžigala k živahnemu delu na verskem, prosvetnem, dobrodelnem in socialnem polju. Za versko zedinjenje navdušeni katoličani, ki jih bo poklic privedel med pravoslavne, pa se ne bodo med njimi navzeli verske brezbriznosti, temveč bodo z besedo in dobrim zgledom širili kraljestvo božje.

Kako tesno je spojena verska obnova z delom za ujedinjenje, nam je tem bolj jasno, če pomislimo, kako velika je pridobitev za kat. Cerkev vsak zedinjen vzhodni kristjan, posebno izobraženec. Značilno je za vse tiste, ki so po težkih borbah spoznali katoličanstvo, da ljubijo kat. vero z otroško ljubeznijo. To pa velja v posebni meri za vzhodne narode. V vsem njihovem zgodovinskem razvoju in v vsej njihovi omiki se jasno opaža, kako se oni popolnoma žrtvujejo tisti višji sili, ki vidijo v njej božanstvo. Pri vzhodnih narodih je Cerkev popolnoma podrejena narodu in državi, preprosto ljudstvo ne more ločiti Cerkve od naroda in države. Od države in naroda sliši vedno le v zvezi z Bogom in s cerkvijo. Vsled tega ni čudno, če se pravoslavni narodi popolnoma žrtvujejo za narodno in državno misel. Ko pa vzhodni kristjan najde v katoličanstvu resnico, takrat je pripravljen pretrpeti za kat. vero vsako žrtev. Ni dvoma, da bodo zedinjeni vzhodni kristjani s svojo gorečo praktično ljubeznijo do Cerkve osvežili zapadne, katoliške kristjane in imeli velik vpliv tudi na verske brezbrizneže. Njihov zadružni duh in smisel za večje zajednice pa bo posebno dobrodošel krščansko-socialnemu gibanju.

Ni verjetno, da bi se v sedanjih razmerah povrnile v kat. Cerkev cele nadškofije s svojimi škofi, duhovščino in verniki. Najprej treba vzgojiti res s krščanskim duhom prepojeno, dovolj izšolano duhovščino. Tu pa je zopet potreben vpliv zapadnih kristjanov.

Čeravno trenutno vsaj na Balkanu ni upati na versko zedinjenje velikih množic, vendar zavoljo tega ne smemo dela za versko zedinjenje odložiti za bodočnost. Težko bo se pač nudila kdaj tako ugodna prilika za začetek resnega, sistematskega in uspešnega dela kakor je sedaj.

V Rusiji je padla največja ovira verske združitve, carski absolutizem. Boljševiška preganjanja pa so pri mnogih, prej hladnih kristjanih, pojačila težnjo po verskem življenju. V ruskem narodu še je toliko zdravega verskega duha, da se bo občutila potreba po taki verski reformi, ki bi odgovarjala nepokvarjeni človeški duši, ki je »naturaliter christiana«. Odtod pa vodi pot naravnost v katoličanstvo.

V Bolgariji ni mrznje proti katoličanom. Vse katoliške šole so prenapolnjene katoliških in pravoslavnih otrok.

Stoletja so srbski pravoslavni duhovniki propovedovali ljudstvu o zaslužjenih bratih in ga vzpodbujali, naj ne izgubi vere v Boga, ker bo jim dal zopet slavno in mogočno državo. Iz življenja svojih svetnikov, ki so bili večinoma srbski vladarji, so jim stavili za zgled predvsem njihovo delo za srbski narod in državo. Zdaj pa so osvobojeni vsi Srbi in neasket-sko vzgojen srbski duhovnik nima več pravega ideala, ki bi za njega navduševal ljudstvo. Ljudstvo pa hoče poleta kvišku, zato se je na eni strani začelo javljati sektantstvo, med inteligenco pa hlastanje po filozof-skih spisih.

V tem iskanju moramo dati pravoslavnim bratom svojo roko v pomoč mi kat. dijaki. Duhovnik ima pri Srbih malo vpliva, posebno med izobraženstvom, a po njem ocenjujejo tudi kat. duhovščino. Kakor nekdanj Janez Krstnik v Palestini, tako moramo mi pripravljati Kristusovim načelom pot na Vzhod. Če se svobodomislecem ne zdi škoda milijonov, da ne le prevedejo najbolj strupene brezverske knjige v srbsčino, ampak jih tudi prilagode srbski miselnosti in srbskim razmeram, potem v tem ugodnem trenutku sejanja tudi krščanski Zapad ne sme ostati ravnodušen. Če bi katoličani čakali, da Srbi in drugi pravoslavni narodi zatajijo tisočletne tradicije čez noč in n. pr. na zahtevo in dokazovanja Zapada takoj sprejmejo latinico in samo vsled tega ne bi širili med pravoslavne krščanskega slovstva, znanosti in filozofije, potem bi zgodovina morala zabeležiti, da katoličani velikega časa niso razumeli. Če bomo šli preko forme do vsebine in do jedra, potem ne bomo ponovili tiste usodne napake katoličanov, ki je že večkrat preprečila zedinjenje.

Veliko važnost je treba polagati tudi na čim ožje osebne stike z vernimi pravoslavnimi dijaki in bogoslovci. Navajajmo jih zlasti k proučavanju praktične literature in vzhodnih cerkvenih očetov! Seveda moramo biti najprej mi sami dobro poučeni v verskih vprašanjih. Apologetske sekcije naj zato nobeni kat. dijaški organizaciji ne manjka!

Pri praktičnem delu za cerkveno zedinjenje pa je najvažnejše navajanje pravoslavnih kristjanov k dejanskemu verskemu življenju. Kadar se bo med pravoslavnimi kristjani vzbudila težnja po notranjem verskem življenju, potem bodo lahko spoznali, kako v tem oziru nadkriljuje kat. Cerkev pravoslavno. Zlasti spoštovanje do evharističnega Kralja in pogosto vredno prejetje sv. obhajila bodo najboljši znaki, da se bliža cerkveno edinstvo. Cerkevna zgodovina nam dokazuje, da je razkol nastal takrat, ko je pojemale versko življenje.

Upoznavanje spoštovanja sv. Evharistije v kat. Cerkvi, vpliv kat. Cerkve na javno življenje, njene mnogovrstne organizacije, njeni karitativni redovi, njena duhovščina, vse to bo pri medsebojnih zvezah vzbujalo pravoslavnim spoštovanje do kat. Cerkve in opozarjalo jih bo na slabost pravoslavne. To pa je že velik korak k verskemu edinstvu.

Pri praktičnem delu se vedno zavedajmo, da iščimo samo to, kar nas spaja in iz previdnosti abstrahirajmo od tega, kar nas loči!

Kat. dijaštvo pa čaka tudi naloga, da znanstveno študira miselnost in zgodovino krščanskih vzhodnih narodov, da dobro prouči vzroke razkola in ovire ter ugodne okolnosti cerkvenega zedinjenja. Mi pa imamo tudi dolžnost, da opozorimo vse neslovansko kat. dijaštvo, da cerkveno zedinjenje ni samo slovansko vprašanje, nego da je to potreba vse kat. Cerkve.

Zastonj pa bo ves naš trud, ako svojemu »Labora!« ne pridružimo mogočni »Ora!« Nekdaj je Zapad vodil križarske vojske na Vzhod; sedaj pa naj se dvigne na Vzhod miroljubni pohod ljubezni, razumevanja in molitve! Na lanskem katoliškem shodu je bila pri akademskem zborovanju soglasno sprejeta resolucija, naj se vsak akademik zanima za ciril-metodijsko idejo in naj bo član Apostolstva sv. Cirila in Metoda. Izvršimo, kar smo takrat soglasno sklenili.¹

¹ Slovanska apostola sv. Ciril in Metod sta z ustanovitvijo slovanskega bogoslužja, slovanske književnosti in slovanske cerkvene organizacije pospeševala versko in kulturno skupnost vseh Slovanov v zvezi z vesoljno katoliško cerkvijo. To je bila vodilna ideja nju delovanja, to je ideja ciril-metodijska.

Slovensko katoliško dijaštvo se zaveda velike važnosti ciril-metodijske ideje za našo dobo in za naše razmere. Zato hoče naš list tej ideji posvečevati posebno pozornost. Katoliški inteligent bo le potem mogel častno in uspešno delovati za kulturne in verske ideale med našim narodom, ako bo dobro poučen o vprašanjih in težnjah, ki jih zaznamujemo s skupnim nazivom ciril-metodijske ideje. Obenem nas samo ta ideja more uspešno družiti z drugimi katoliškimi Slovani in z zapadnim katoliškim svetom, ki se za nas zanima predvsem, kolikor tvorimo most na krščanski vzhod. Na podlagi te ideje se je organiziralo slovansko in hrvatsko katoliško dijaštvo v Belgradu. Ta ideja druží dijaštvo raznih slovanskih narodnosti v Ciril-metodijski ligi v Pragi. Ta ideja bo uspešna in plodovita tudi za razvoj in napredek slovenske dijaške organizacije. Že sedaj opozarjamo, naj naše dijaštvo letos krepko sodeluje pri proslavi sv. Cirila in Metoda dne 5. in 6. julija.

R. Bednařik:

Zgodovinski obris kat. dijaškega gibanja v Sloveniji.

Politično rojstvo slovenskega naroda je mnogo kasnejše kot ostalih sosednih narodov. Kriva tega je deloma neugodna geopolitična lega naših dežel: saj so sedeli naši predniki na poti, ki je vodila Turkotatare in Germane v zapadno Evropo in je bila vsaka samostojna politična zamisel pogažena pod konjskimi kopiti teh preseljujočih se trum. Deloma je tudi vzrok več kot tisočletno jerobstvo germanskih narodov, ki so pošiljali našo kri v turško fronto na vzhodu do najnovejših dob. V to kaotično maso slovenskega narodnega telesa je vcepila doba prosvetljenosti ideje ljudske izobrazbe (za Marije Terezije), odpravo nesvojnosti (za Jožefa II.), francoska revolucija je dala pojem ustavnosti, a romantika narodno zavest. A kar je bilo za druge narode v Evropi zdravilo, so bile za nas le injekcije, ki so podaljšale življenje do l. 1848., do meščanske revolucije, ki je vpisala v seznam avstrijskih narodov tudi Slovence.

S to prvo važnejšo politično letnico se začne na Slovenskem prva ločitev duhov: narodnostna. Značilno za ta razvoj je, da mu je kumovala le slovenska inteligenca, dočim je bilo ljudstvo še brezbrizno. To je doba, ko narod brezpogojno veruje v avtoriteto svojih prvakov. Razumljivo nam to postane, če preberemo program te dobe v Bleiweisovih »Novicah«: Vse za vero, dom, cesarja. V tem geslu ima konservativno, versko prešinjeno ljudstvo poroštvo, da njegova inteligenca ne bo šla preko njega.

Doba narodnega slogaštva ne traja dolgo. Mladi možje, ki so poslušali predavanja po nemških univerzah, so se navzeli liberalnih idej in jih pod krinko edinosti utihotapljali v domovino. Polmeščanska inteligenca se jih je oprijela zlasti, ker ni bil narodnostni boj več tako nujen. Breznačelnost se uveljavlja v javnem življenju. Toda z liberalno-svobodomiselnimi načeli navdahnjeni narodni voditelji se še niso hoteli, oziroma še niso znali urediti v bojno vrsto proti konservativnim Bleiweisovcem, ki so tudi radi popuščali. V sedemdesetih letih pa nastopi opozicija Levstik, Stritar, Jurčič proti konservativcem. Iz tabora »mladih« odmeva bojni klic: vse za narod, svobodo, napredek. Načnejšo se načelna vprašanja. Slovenski inteligent uvidi, da je z ljudstvom, ki je — da se tako izrazim — politično vzgojeno v cerkvi, v nasprotju. Začne se druga diferenciacija duhov: po svetovnem nazoru. »Mladini« so šli v tej dobi po doslednejši poti. Logično izpeljana svobodomiselna načela je oznanjal Podgornikov »Slov. Svet« (1888/99), dočim je konservativna ali katoliška struja zaplavala v kalno. Bleiweisovo dediščino je po njegovi smrti l. 1881. prevzel Luka Svetec, ki je v »Novicah« l. 1891. pisal, da je strankarski prepir le umeten, osebnosten, a ne načelen boj. Radikalna levica, duhovščina, je zatorej morala v katoliški struji prevzeti vodstvo. Vnel se je boj proti njej, ker se je katoliška laična inteligenca s svojim katoliškim liberalizmom znašla v temi. To je bil naraven razvoj, do okrog l. 1890., drugega mejnika v kulturni zgodovini Slovencev. Po tem letu pa je razvoj pospešil dr. Mahnič, ki je vse kompromise položil pod ostrino logičnih izvajanj in jih razsekal na dvoje. Aut-aut je zaklical, kompromisa med liberalizmom in krščanskimi idejami ni.

Z Mahničevim nastopom in z »Rimskim Katolikom« (1888/89 do 1896) je šele mogoče začeti pisati zgodovino katoliškega dijaškega pokreta. Gornja razmetrivanja pokažejo, da je bilo kako izrazito dijaško udejstvovanje nemožno. Do Mahničevega nastopa se je dijaštvo, posebno visokošolsko, udruževalo v skupnih društvih. Na Dunaju je bila »Slovenija« ustanovljena že l. 1848., a je morala vsled vladnega pritiska kmalu prenehati z delovanjem. Leta 1861. so jo zopet peživili, a šele l. 1869. je bilo mlademu društvu zagotovljeno trajno živ-

ljenje. Slično društvo »Triglav« se je osnovalo tudi v Gradcu l. 1873. Ti društvi sta bili popolnoma odsev tedanjega javnega življenja: breznačelnosti, apatije, strahopetnosti (gl. tudi »Vidovdan«, l. II., št. 1). Ista idejna breznačelnost je vladala tudi v akad. fer. društvu »Savi« z edinim namenom, gojiti družabnost med počitnicami.

Izrazito načelna društva v katoliški dijaški struji so se osnovala še pred Mahničevo dobo le po bogoslovnih. Imela so namen navajati člane k leposlovju. Najstarejše je bilo »Literarno društvo« v Mariboru, ustanovljeno l. 1870. Duša vsega gibanja je bil Mihael Napotnik, poznejši lavantinski škof. Po njegovem odhodu je društvo zaspalo. L. 1882. beremo v arhivu, da je zopet delovalo za par let. Po letu 1890. je pa zopet zastavilo plug v brazdo na pobudo sedanjega profesorja Franca Kovačiča. Po njegovem odhodu so nastale v društvu krize in tedanji predsednik Anton Korošec je moral z društvenim tajnikom Hohnjecem vsled hude opozicije odstopiti. Pozneje je smisel za delo začel pojemati in s svetovno vojno je vse zaspalo. Po njej se je pa društvo z novim imenom »Slomšek« znova oživel.

V Ljubljani je pok. Fr. Lampe s 14 tovariši organiziral l. 1881/82 društvo »Sv. Cirila in Metoda ljubljanskih bogoslovcev za pisateljske vaje«. Namen je že izražen v naslovu. Člani so najprej pisali v »Glase«, ki jih je izdajala »Kat. družba za Kranjsko« (ustanovljena l. 1869.). Po l. 1886. so pa Cirilovci samostojno nastopili v literarnem svetu, ko je začel Lampe, tedanji semeniški podvodja, izdajati »Drobtinice«. Ius vivendi si je pa društvo pridobilo, ko nam je dalo iz svoje srede »Dom in Svet«. L. 1887. so se namreč zbrali Cirilovci z Lampetom in svojim predsednikom Janezom Krekom na zaupen sestanek in sklenili izdajati leposloven list, ki bi bil v prvi vrsti namenjen za srednješolce, kot stoji v zapisniku. Po prvem omahovanju je bil led prebit in ljubljanski bogoslovci so zopet po večini sami polnili »Dom in Svetove« predale. Pod predsedništvom J. Debevca in V. Steske je društvo napredovalo in doseglo svoj višek z l. 1890., letnico katoliške renesance v Sloveniji. Na periferiji se ni gojilo tako vztrajno leposlovje. V Gorici so imeli slovenski in hrvaški bogoslovci »Večernice sv. Alojzija«, ki so jih izpremenili v »Akademijo sv. Karola Borom.«. Tu so gojili moderne znanosti, kesneje s posebnim ozirom na žive narodove potrebe zlasti zadružništvo.

Dijaško gibanje do l. 1890. nam kaže sledeče rezultate: akademska mladina se zbira v skupnih društvih brez izklesanih programov, bogoslovna društva bogatijo s svojim delovanjem slovensko književnost, srednješolci se še ne gibljejo.

Z Mahničevim neizprosnim načelnim bojem v kulturi in politiki sta trčila skupaj dva mogočna idejna toka: Masarykovo svobodomiselstvo s severa in Mahničev katolicizem. Prvi se je odeal v plašč pristnega slovanstva, drugega so dolžili protinarodnosti. Zato je umevno, da je dunajska »Slovenija« vedno bolj kazala liberalno-svobodomiselne tendence. Pa tudi Mahnič sam je dijaštvo izzival k ločitvi po svetovnem nazoru s svojim včasih preveč borbenim tonom v »Rimskem Katoliku«. Mahnič je prvi opozarjal javnost na dejstvo, da kdor ima v rokah dijaštvo, ima bodočnost naroda. A zato je bilo v domovini še malo razumevanja. Začel je sam: odprl je vrste svoje revije dijaštvu in ga navajal k pisateljevanju. Snovali so se po posameznih zavodih nekaki pisateljski krožki, ki so pozneje tvorili temelj dij. organizacije. Voditelji nasprotnikov Tavčar, Hribar, Aškerc, Podgornik, Stritar i. dr. so se hoteli sprva otresti Mahniča s satiro, a previdnejši so kmalu uvideli, da tiho polaganje kamenov dovede do mogočne zgradbe. Prepovedali so ljublj. višjegimnazijcem, glavnim dopisnikom Dij. prilog, branje »Rim. Katolika«; a zaman. Sveže gibanje je vzalovilo in si osvojilo tudi par mladih fantov na Dunaju. Že ko je »Slovenija« l. 1889. poslala Mahniču z Dunaja nezaupnico, ker »se ne strinja z njegovimi

nazori«, so bili 4 člani proti temu. Zaupnice, ki jih je Mahnič tudi dobival iz dijaških vrst, so ga še bolj utrdile v veri, da je treba katoliškega akad. društva.

In res, ko se je največ po njegovem prizadevanju sklical I. katoliški shod v Ljubljani l. 1892., se je sprejela resolucija, ki priporoča kat. akad. društvu v Gradcu in na Dunaju. Tako je prvi kat. shod trajno ločil duhove doma in na tujih univerzah med dijaštvom.

Okostenele tradicijske fraze sta skoro istočasno naskočila Masařyk in Mahnič; a le zadnji je v Sloveniji povzročil secesijo, ker je našel doslednejše učence. Po zaupnici 10 visokošolcev z Dunaja — med temi osmih članov »Slovenije« — je »Rim. Katolik« začel prinašati članke o dij. gibanju. Tla so bila izravnana; 24. okt. 1894 je bil ustanovni občni zbor slov. katol. akad. društva »Danice« na Dunaju z 12 člani. Prvi in pravi prijatelji društva kardinal Missia, viadika Mahnič, dr. Janez Ev. Krek so skrbeli za mlado društvo, ko so ga mnogi v katoliški narodni stranki še prezirljivo gledali.

Kmalu po ustanovitvi »Danice« je sprožil Ignacij Kralj, vreden Mahničev sobojevnik, misel o izdajanju lastnega »Daničinega« glasila. L. 1895., drugo leto po ustanovitvi društva je že izšla prva številka »Zore«, ogledalo idejnega življenja Daničarjev, kesneje vse katoliške narodne struje. Baš isto leto je prenehala »Vesna«, glasilo svobodomiselnega dijaštva, in je prvi »Zorin« urednik Goričan Frančišek Pavletič vzkliknil: »Le roi est mort, vive le roi!« Program »Danice« je bil program »Zore«, v kolikor pa se je dotikala javnih vprašanj, se je ravnala po izreku v prvi številki: »naš list ne bo hlapčeval eni stranki ali eni osebi«. Kot organizacijsko glasilo je dosegla »Zora« izredne uspehe. III. letnik je že prinesel poziv na prvi sestanek kršč. mislečega dijaštva. 28. jul. 1896 se je zbralo nad 100 akademikov, bogoslovcev in abiturientov. Izdelali so resolucije v narodnostnem, socialnem in organizatornem vprašanju. »Obsojamo absolutno narodnost, zahtevamo enakopravnost za vse narode in vidimo našo rešitev v katoličanstvu in slovanstvu.« To so misli, ki si jih tedanja oficialna javnost še ni upala glasno izpovedati. Resolucije o socialnem vprašanju še niso tako izklesane, a zahtevajo odpravo krivičnega kapitalističnega družabnega reda in kršč. socialno reorganizacijo med ljudstvom. Zadnja resolucija pa hoče, da bodi vsak kršč. misleč dijak član kat. društev, kjer jih pa še ni, naj se osnujejo.

Na takih vsakoletnih sestankih se je shajal akademik z bogoslovcem in oba skupaj sta pripravljala abiturienta za vstop v katoliške vrste. Skoro vedno pa je dr. Krek na teh počitniških sestankih vzgajal mlade fante pa tudi skrbel za »zeleno carstvo«. Ti sestanki so pa tudi praktično vzgajali dijaštvo. Na drugem sestanku l. 1900 je že pod Gostinčarjevim vodstvom stisnila žuljava dlan našega delavca roko svojega bodočega voditelja. Na četrtem sestanku napije zbranemu dijaštvu učitelj Fatur v imenu Slomškove zveze. Tako se je dijaštvo navajalo k razumevanju klica: z narodom za narod.

»Danica« ni dolgo sama stala v bojni vrsti dijaštva. 6. junija 1901 je vzšla v Gradcu »Zarja« in zapisala iste ideje na svoj prapor. Društvena predsednika sta menjala trakove; postojanka na štajerski meji je bila zgrajena.

Prvi so se strnili v enotno organizacijo bogoslovci. L. 1900/1 je Fr. Grivec poživil »Zvezo slov. bogoslovcev«, ki je bila že sklenjena pod Finžgarjevim vodstvom na bogoslovnem sestanku v avgustu 1894. Združeni bogoslovci iz Maribora, Celovca, Ljubljane in Gorice so izdajali skupne publikacije. Izšel je najprej »Almanah slov. bogoslovcev«, Merhar je uredil l. 1902. »Marjetice za mladino«, l. 1903. je izšla knjiga »Za resnico«. Pa tudi idejo slovanske vzajemnosti so prvi realizirali bogoslovci, ko so začeli dopisovati v »Museum«, glasilo čeških bogoslovcev, in so pošiljali svoje delegate na Velehrad, kjer je izdelal kanonik dr. Podlaha načrt za organizacijo vseh slovanskih bogoslovcev.

Tudi laiki so začutili potrebo po razširitvi svoje organizacije. Obenem so jih silile k temu tudi razmere. Na vsedijaškem shodu v Ljubljani v avgustu 1898 zavrže okrog 200 slovenskih visokošolcev od trinajstorige predlagano reorganizacijo fer. društva »Save« na kršč. podlagi. To je imelo izreden pomen. Večina se je izjavila proti krščanstvu. Ljubljanski škof je dal sneti raz škof. palačo za stavo, ki je plapolala na čast dijaškemu zborovanju in je zamislil veliki načrt kat. gimnazije, ker znamenja so kazala, da bo s časom brezverska inteligenca razkristjanila narod. Radikalna struja povzroči v svobodomiselnem taboru razkol. Zmernejši naprednjaki se leta 1903. odcepijo na Dunaju od »Slovenije« in osnujejo slov. svobodomiselno akad. društvo »Sava«. Oficielni naprednjaki v domovini so bili z voditeljem Tavčarjem na strani zmernejših »starinov«. Tavčar je poslal celo brzojavko »Savi«, čeprav ga je »Slovenija« štela med častne člane. S tem začne v nasprotnih vrstah narodno-radikalna secesija. V Gradcu izstopijo l. 1904. »mladini« iz »Triglava« in se združijo v »Taboru«. V Pragi ustanove nasproti starinski »Iliriji« mlado »Adrijo« l. 1905. Sovražnik se je sicer razcepil, ali mlada struja je s svojim glasilom »Omladino«, ustanovljenim l. 1905., vihtela hujše orožje kot desno krilo: doslednost. V tem boju na dveh frontah je morala katoliška struja misliti na močnejšo organizacijo. Kako je idejno odbijala udarce, bomo analizirali kesneje.

(Dalje.)

Pridi k nam Tvoje kraljestvo!¹

Vera je pričakovanje. Mi ne smemo prepustiti sekti adventistov staro katoliško dediščino trdne vere in koprnečega pričakovanja prihoda Kristusovega. Častitljivi cerkveni očetje so skoro brez izjeme oznanjali to pričakujočo vero. Vse ne more biti zmeta.

Judje so se trdno držali mesijanskega upanja in mi vemo, kako se je ta nada v prvem Kristusovem prihodu izpolnila. Ali naj bomo slabši kot Judje, ko je Kristus z najdoločnejšo besedo obljubil zopetni prihod? Mesijansko upanje stare zaveze je judovski narod čudovito okrepilo, potolažilo in držalo skupaj. Ali ne mora tudi naša vera v Mesijo skrivati istih vrednot?

Res, krščanstvo je v tej veri bilo že često razočarano. Kolikokrat so že videli znamenja na nebu in vendar ni Gospod prišel. Dostikrat je imela ta vera celo neugodne posledice za нравnost. Delavnost in dolžnostne skrbi so popustile, pohlep po zabavanju in spokorniška blaznost sta zgrabili človeštvo. Toda vedno, kadar so v zgodovini taki pojavi postali vidni, so bili resnično znaki enega konca in drugega začetka.

Instinktivno, kakor ptice selivke pozimi, vidijo ljudje prihajati letno-časovni obrat kulture. Toda zima, ki pride, ni treba, da bi bila poslednja zima sploh, pomlad, ki ji sledi, ne že večna pomlad.

Avguštin je pričakoval konca sveta, prišel pa je konec le zapadnorimskega cesarstva, brez katerega si Avguštin in njegovi sodobniki sveta niso misliti mogli.

¹ Iz knjige Wittig: Herrgottswissen von Wegrain und Strasse. Verlag Herder, Freiburg.

S preroškimi očesom je videl prihajati novo cesarstvo. Menil je, da je Civitas Dei v svoji izpolnitvi. Prišla pa je krščansko-germanska svetovna država in ž njo v boju in v ljubezni zvezana svetovna država srednjeveške cerkve.

Če pridejo taki časi, stori Bog vedno korak naprej na poti zgodovine, toda treba ni, da bi bil to zadnji korak.

Tak čas je prišel tudi nad nas.

Mi smo se zelo navadili na dosedanje stanje sveta in moremo komaj razumeti, da je drugo stanje ravno tako lahko po božji volji. Katoliškega človeka nevredno pa je, starega sveta razval spremljati le s tožbo in vzdihovanjem. Odprite vendar svoje oči: Gospod Bog vzdigne svojo nogo in gre korak naprej! Če je stala doslej njegova noga na Evropi, tako bo kmalu na Aziji, kakor je nekdanj s tal grško-rimske kulture stopila naprej na tla krščansko-germanska. Grkom in Rimljanom so bili nekdanj Germani ravno tako tuji in zaničevani, barbari, torej niti pravi ljudje ne, ravno tako kot nam prebivalci notranje Azije.

Bog ne napolni nikoli starih mehov z novim vinom. Zunanje forme, tako državne kakor cerkvene, socialne sploh, v katerih živimo, so že postale pošteno stare in prav odrte ter raztrgane. Ne prosjajmo za njih ohranitev. Bog jih vendar vrže stran. Ne krpajmo preveč na njih, Bog jih vendar vrže stran!

Cerkev bo obstala, četudi se bodo vse njene dosedanje forme zlomile, in ljudje bodo že zopet našli formo družabnega sožitja, čeprav ne bo denar več ločil njih stanov in členil njih skupin, četudi ne bo meč smel več igrati vlogo pastirske palice.

Mi mislimo, da ne gre več brez kapitalizma, denarnega prometa, obrestnega gospodarstva, borze, ne brez doslej običajnega razmerja med delodajalcem in delojemalcem; ah, za časov Avgušтина so tudi mislili, da ne gre brez suženjstva. In vendar je šlo! In srednjeveški stan rokodelcev ki je prevzel kos starega suženjskega dela, je dal tako ponosne, svobodne in dobre ljudi, da razločno spoznamo korak Boga naprej.

Tine Debeljak:

Ivan Pregelj v prvi dobi.

(Poskus literarno - historične studije.)

Ideja, ki so jo spočeli v Avstriji katoliški shodi in ki je porodila na Češkem mogočno t. zv. katoliško moderno, je pri nas le polagoma cvetela: načelno v Mahnič - Ušeničnikovih revijah, praktično pa v Lampe-tovem Domu in svetu in Mohorjevih knjigah ter se je po dolgih suhih letih tudi pri nas izmotala iz tesnih ovojev popja in se odprla v prvi cvet: I v a n P r e g e l j, cvet čudostvorjen, katerega korenine so sadili v pol-zrahljano prst prve dobe katoliškega preporoda tolminski župniki, in ka-terega stebelce se je bolno in krivo vilo izpod grmičevja tradicije: poziti-vne ideje in utilitarističnega principa prvih desetih let v cvet opojen, mamljiv, vendar pa zavdarjajoč v vonju še zdaj malce po tradiciji. In tako se m zdi Pregelj vez in inkarnacija treh odtenkov ene dobe, ki je kulminirala idejno v Mahniču, Kreku in Izidorju Cankarju.

Zadnji čas so začeli pisati o njem, predvsem žurnalisti: Govekar, Bevk (Mladika III), gledališki kritiki po vseh mogočih listih in Pregelj sam (Gledališki list). Dva esejista pa sta edina posegla globlje vanj in to J. K o z a k v Zvonu in urednik K o b l a r v Domu in svetu, ki sta z idejne in formalne strani ocenila novejše stvaritve njegove. Jaz pa sem se namenil le to edino: nalahno obrisati motno silhueto, kakor jo je vržel v svoji prvi dobi preko Zore v Romantiko in po Koledarju v Mlado Bredo in čez, torej v dobi, ki se zdi Kozaku »ponesrečena« in Preglju »še nezrela«. To pa zato, ker se mi zdi važno, da najprej vidimo, iz kakšnih korenin je zrastel, in pa, da imamo neko kontinuiteto do Zvonovega in Dom in svetovega eseja, sebi v radoznalo dognanje in njemu za štiri-desetletnico in dvajsetletni jubilej, ki pa naj mi oprostí, če v svojem začetništvu morda nisem prav razbral slike, kakršna diha v me iz tiskanih črk.

1. Pesnik »Zore«.

Pred dvajsetimi leti ga je v lepo knjigo uvel Govekar s Slovanom 1903/04. V lepo knjigo —, ker tiskan je bil že poprej kot sedmošolec v letu 1901 z odlomkom prigodnice ob Kragljevi smrti, ki je — kot Pregljeva prva tiskana stvar — spomina vredna:

Ti si šel!... Njegova volja	Rastli bodo in cveteli.
pač hotela je tako!	Tvoj jih bo krepil spomin!
Ukov pa, ki v srca naša	Ti pa spavaj sladko, sladko,
Ti sadil si jih skrbno,	odpočij od bolečin,
nam izrul ne bo nikdó!!	dobre majke blagi sin! —

{»Gorica«, 7. dec. 1901.}

Tako je zorel maturi in je zorelo baladno v njem, da ni podajal iz sebe, ampak podoživljal iz ubranega (Moje balade). In je vendar ob vstopu v lepo knjigo kot Ivo Zoran imel formalno že dobre pesmi in tudi čustveno jake in mu Govekar ni brez vzroka pisal: Rodil se nam je nov poet. Vse te pesmi so istega žanra, otroci istega hipa, morda odlomki enega cikla, melanholično-pesimistične, bolj župančičevsko vznikle kot gregorčičevsko po čustvu in formi. So neke »Stimmungsbilder« brez večnostnega vzora Boga, nekoliko cikajoče celo na objestnost maturanta: Ne boj se, zunaj je noč. Ljubita se, nihče ne vidi... Morda bi se dala že tedaj zaslutiti dvojna narava Pregljeva, ko je istočasno — v posemeniški dobi — dajal pesmi v naturalistično - razpaljenega Slovana in v mahničevsko Zoro — dovolj, da si zamislím njegovo nihanje med idejo in čustvom, razumom in strastjo. Pesmi iz semeniške dobe je sežgal — kot piše župnik Fabijan, ki še pristavlja: »Škoda! Pregelj je rojen pisatelj, neznansko hitro zdeluje svoje spise. Preden se drugi pripravi, on konča.« Vendar pa ima v almanahu bogoslovcev Za resnico, ki je izšel, ko je on bil že pisar pri dr. Frankotu, dvoje prispevkov iz te dobe, ki kažeta vso začetniško tehniko Mohorove proze: stavi si idejo in zgnete snov prozorno konvencionalno, bolj poetično kot življenjsko realno, brez notranje nujnosti. Zadovolji se z zunanjo gesto, s poetično zaokroženo linijo, z mehkočnim stilom in dejanja ne zaokrene v duševnosti latentna sila. Ljudje ne izžarevajo ideje in se z njo ne bore: suženjsko stopajo pod njo, kot lutke, preokreta v njih ne napravi pojem Boga, ki je neskončno globok in teman, ampak samo z v o k b e s e d e Bog. Problem, ki zahteva Dostojevskega psihologijo, vrtanje v mozeg, se pri njem reši z zunanjo gesto: vidimo, da se farizej odkloni od križa in se legionar spreobrne k Njemu; vidimo, da brezverni umetnik pade pred lastno sliko Križanega in se skesa ob mislih na mater in ženo; vidimo, da propalemu študentu v zadnji uri prinese mati tolažbo vere in se spreobrne, — vidimo ta konvencionalen okvir, navidez religiozno prepleskan, ne čutimo pa boja v globini duše, ki naj bi bil religiozen sam v sebi brez posebne oznake. Tako je v bogoslovju dobil tisto značilno, ne iz duše nastopajočih izvirajočo, ampak od vrha na razvoj f a b u l e poveznjeno religioznost, ki ni toliko umetniška kot katehetska: z lepo storijco pokazati moč oživljajoče vere...

V tem je torej sličil Pregelj vsem tedanjim mladim sotrudnikom »Pomladnih glasov«, ki so kot duhovniki čutili dolžnost, da ustvarijo religiozno poezijo v smislu klica kat. prepородiteljev. In tudi v poeziji je peval Pregelj izključno pod tem vtisom: izdal je cikel Marijinih pesmi za vsak dan šmarnic — M a j s k e s p o m i n č i c e — in je vsa ta leta živel en sam motiv: žalost in obup in zaupanje v Boga. Skušal je dati izraza svoji nemoči in kolebanju med življenjem in vzori, s katerimi se prepričuje in je vsebina verjetno življenjsko resnična. Formalno pa se naslanja še precej na Župančiča (Ej, časi vsi lepi odšli so — preminili

so, — in tisti nebeški prameni — izginili so) in Gregorčiča (V cerkev se dekleta odpravljajo, skrbna mati jo svari), izraz je neiskan in banalen (duša nemirno plapolata, zvezda tajno miglja) — in se uči.

V spomenici Danice je koj prvi semester svojih akademskih študij obenem s Srebrničem predstavljal literaturo akademikov almanahsko konvencionalno in je v l. 1905/06 prevzel uredništvo »Zore« ter zapisal na prapor: »Boj vsaki laži in vsem njim, ki nosijo razdor v srcu. Boj njim, ki bodo blatili naše ideje in vzore. Boj do konca njim, ki trosijo nevero in potujčevanje med nas in naše ljudstvo.« Prevzel je leposlovje v list, ne več milostno, ampak kot njega sestaven del in je v kritikah in listnicah označeval svoj estetski nazor, katerega najelementarnejši podstav je: »nikdar ne pisati namenoma, to človeka kvečjemu odtuji od pravega, čutečega poeta.« Ogibati se zvenečim frazam »moderne« brez duha, varovati se dekadentizma, kratko izražanje misli poleg čuvstva, oblike in izvirnosti in logično izpeljavanje (radi tega je prvo koncepcijo tretješolca Lovrenčiča: Jaz bi rad rudečih rož, strahovito strgal) — to so nadalje njegove zahteve pri lepi pesmi. Župančiča, Ketteja in Murna je cenil in tudi Resmana bolj kot Natašo. Svojim »mladim« pa je dajal cele vrste literarnih problemov, naj jih rešujejo: Tuji elementi v slov. literaturi, Dialog v slov. nar. pesmi, Slovanska satira, Nekoliko psihologije k značaju slov. nar. pesmi, Nietzsche in slov. moderna, Religiozno pesništvo v Slovanih, Panteizem in naše slovstvo, Šekspir in narodna pesem, Romantika v Italiji in Rusiji, Srednjega veka simbolizem in moderni itd. Te naloge so nekako spočetek, embrion poznejših njegovih esejev, zamisleki, ki jih je spočental med študijem, pa jih ni nihče reševal. Zato jih je sam in predaval: o Nietzschejevem nadčloveku in slovenski moderni, o simbolizmu in slov. moderni, o slov. nar. pesmi, o Gregorčičevem svetovnem nazoru itd.

V kritiki je ocenil Medveda in odprto pismo je pisal Sardenku ob »Romi«. Medved mu je »kakor duh, ki se spovrača in ga ne doumejo oči, da čuti. Vse veke prepleta in vedno znova v novih podobah se vrača na površje, nobenemu umljiv, ker ga nosijo globoko v sebi in se ga ne zavedajo. Ime pa mu je: objektivna resnica.« Sardenku-Romarju pa kliče: »Priatelj, ne zameri, zasnival si južno solnce ali barv si pozabil. Poglej, vse drugače sniva poet in samo poet. Zastore velikih prizorov si zadržal, ko so se imeli dvigniti: evo Roma! Zapel si: ‚Šel bi v Kampanjo‘, snival pa ‚Bom šel na planince‘. Obleke si samo apostola, človeka si pustil izven Rome. Posebne vrste človek si in si morda edini, ki snivaš v Rimu smrt. Govorilo je kamenje o faktih in zgodovinski sili, ono duševno silo in čuvstev milijone pa je morda tisočletij beg izbrisal, kakor nisi srečal v Rafaelu Madon-mater in nadljudi v Michelangelu... Zaskeli človeka, ko odloži knjigo. Ali je v tem problem? Kdo naj ga ume? Ali naj vržem glavo v tilnik? — Drugače si jo užil, če si hotel. Pa nisi hotel, ker si svečenik —.«

Če registriram še misli v članku »Doneski k taktiki moderne družbe«, dobimo idejni in estetski nazor Pregljev tega časa:

Pregelj je radikalen, bojno razpoložen katolik, idejno izhajajoč od Mahniča oziroma Tomaža, Aristotela in Didona ter se opaja nad jasno izraženo mislijo. Zato odklanja dekadentizem in moderno brez duha. Šel pa je korak dalje, da daje prednost čustvu, ki je njemu poleg ideje glavno in še več (Roma!) Medvedovo »objektivno resnico« hvali, pa je tako malo subjektivno podana, da človek komaj doume, če pesnik kaj občuti. V besedah o Romi je sicer pokazal, da je poet, ki čuti in ljubi grandiozne slike, ekspresivne vulkanske črte in skuša prodreti v klimo pokrajine, v bistvo italijanizma, ki je njemu solnce — meditativnemu svečeniku Sardenku pa smrt. S tem sicer ni ocenil Sardenka, ampak le pokazal, kakšen je njegov (Pregljev) umetniški nastroj. V dalji je že slutil novo dobo: priti narodu do bistva in je zato študiral nar. pesem.

V poeziji tega letnika pa je njegovo notranje življenje in njegov tragičen boj dosegel višek in pada in moli in obupuje. Same temne barve, krakanje lačnih vranov, nočne melodije in kljuvanje srca, obup, želja po grobu in prošnja k Mariji in credo: živi Resnica in je Bog — tako vibrira v en akord ubrana pesem tega leta in iz mola lahko zazveni sladka misel: »Ljubezen je na svetu bila, da bi bridkosti delila.«

V prozi pa je pisal mehke, neplastično lirične balade iz spominov (stopnja k realizmu!) večinoma z okviri prigodničnimi: Peter Petrič (poznejši Pregljev psevdonim!) sanja o materi matere svoje, o njeni ljubezni in si želi žene; stara učiteljica se zave, da ni mati in da zna le ta ljubiti, zato hoče biti učenkam mati. In spet poje o »čudnem življenju zene: več trpi kot mož. Ali si že slišal pesem o strti roži?« In za Velikonoč se izpoveduje Iškarijotu: dobrotnike je smešil, dekleta sramotil, le ljubezni ni izdal in ni zdvomil nad njo. »Ljubil pa sem vedno troje: domovino, resnico in mater Njegovo.«

Snovno se strne godba Pregljeve poezije v en sam akord: v apoteozo trpljenja in ljubezni. Je sicer ta apoteoza še vse preveč skomponirana, poetično in patetično vznešena, ne življenjsko plastična, pa vendar že znači, da je Pregelj že v svojem začetku uglašen tako kot v svojem višku, da je ves čas sebi zvest in da gre njegov razvoj v znanih elementih le na globoko — Formalno — in le nato moramo gledati pri umetnosti — pa so njegovi verzi slabi, ne plastični, motivno ubogi, izrazi neiskani, ponavljajoči se v nedogled, godbe in barv ni v stihih, ki so kamniti, goli, hladni, le redko razpoloženje vzbujajoči. Nima smisla za impresionistično slikanje luči, njegova beseda je vzeta iz Gregorčiča, iz realista za realen pojem. Njegova proza tudi še ne kaže poznejšega realista in žanrista; jezik, dasi že krepak, ne več toliko meškovo omladen, je vendar še brezbarven, kompozicija omladna in psihologija površna, čuvstveno posneta, ne iz dna duše iztrgana. V delih še ni nič krajinarstva, klime kot jo je z razumom že rahlo slutil (Roma!), še ni nič pristno narodnih potez. Mati, ki se je v prvih črticah prejšnjih let

pojavnjala konvencionalno-tradicionalno kot simbol idealne ljubezni, je v teh slikah dobila že bolj realne, tipične materinske poteze in žena je postala ovenel simbol strte rože, tihe mučenice, osrečevalke moža in žrtve ljubezni. V poznejših letih je šel le bolj nagloboko, v tipičnost, doživljal življenjsko istiniteje — kakor tudi v svojem, v liriki naznačenem problemu, ki ga je živel: boj strasti z vzori, ki ga je pozneje poglobil v boj človeka v svoji globini za Boga. Eno pa je, kar daje vrednost tem mladostnim stvorom, in to je: velika, neizprosna resničnost do samega sebe, ki točno ilustrira svoje dožitke brez predsodkov, kar je in bo glavni postulat do umetnika.

Tako sliko je pokazal v svojem letniku Zore, ki ga je posvetil »Josipu Fabijanu, dobrotvoru svojemu«, se posvetil Bogu ob kat. shodu in odstopil ter sodeloval v prihodnjem letniku le malenkostno — brez podpisa. Idejno je ostal enak sebi, deloma pa si je še prevzel motiv Gregorčičeve domovinske ljubezni (otožna vdova se mi zdiš, oj rodna Ti zemljica). Formalno pa je postal še preprostejši, očitvidno ob srbski in slovenski narodni pesmi (Ali pada megla na meglico, ali ide žalost na oči? — Kaj so beli labodi izpluli na breg?) in ob studiju Gregorčiča, ki je takrat umrl, in ga je objokaval in prevajal v nemščino. Tedaj je prvikrat zapel epično in je v prozi pisal tradicionalno o spominih in konvencionalno o izgubljenem studentu, ki ga mati obišče ob smrti.

V tem času 1908. leta, ko ni več pisal toliko za uradno javnost, je njegov »dobrotvor« izdal prevedenega Gregorčiča »Adria-Klänge«, kakor je pesmi izbral škof Mahnič. — Sam pa se je zakopal v tišino in pripravljaval zbirko, iz katere je priobčeval pod različnimi imeni (Cirilov, Peter Petrič, Mohorov, Zoran) posamezne pesmi, bodisi v Zori ali Domu in svetu, kjer se je do izida zbirke pojavil le dvakrat.

Tedaj je pisal le še za Mohorjev koledar brez umetniških ambicij, utilitaristično, po geslu: zabavati, učiti in blažiti in se je zakopal v srednjeveške folijante in pisal disertacijo »o patru Rogeriju Ljubljčanu in frančiškanski pridigi« ter zorel tretji svoji knjigi: **R o m a n t i k i**.

(Dalje).

Jože Pogačnik:

Srečanje.

Svežemrzla sapa je puhnila v drobno in bolešno postavo patra Mariana, ko je zaluputnil samostansko porto za seboj in stopil v motno svetlobo zimskega dne. Iz predmestja, kjer je stal samostan, se je obrnil na deželo, da obišče in z lepo besedo božjo pokrepča zapuščene brate na samostanski pristavi.

Drobni pater se je smehljaj, kakor vedno, hitro in živahno stopal in se ni zmenil, ko mu je sneg pobelil sandale, zmočil nogavice, da mu je mrzel mraz stopil v noge; venomer je mislil nekam predse in oči, vložene v rdeči okvir vnetih in bolnih trepalnic, so mu begale čezincez in vendar so videle vse le napol.

»Ubožčki ste, bratje na Pristavi! Kako pičlo delimo vašim dušam, pa vendar ste tako zvesti. O čem bi vam govoril, da vam ne ostanem dolžnik. Da, zopet bom povedal o Obiskanju, seveda, saj drugega ne znam.«

Pater Marian je bil že iz mesta, srečavali so ga hiteči ljudje in topoli so šli mimo ob cesti, toda ni jih videl. Mislil je sladko in se je ves zamislil... Ne, čez čas se je streznil in je spoznal, da je že daleč in da stoje ob cesti visoki, vitki jagnjedi, ki so se pogumno pognali pod nebo.

»Saj res, drevesa znajo moliti. Vedno strme v višino in nič jih ne raztrese. Kako, da tega še nisem nikdar videl?«

Ob cesti ga je spremljala reka in onstran so čmerno sedele zamazane hiše s črnimi, jetičnimi okni in debelo zasneženimi strehami. Za oblaki se je dala razločiti solnčna obla in medlo je sijala svetloba nad pokrajino.

Ljudje so se redčili. Pater Marian se je smehljajal, njegove preproste oči so dobrodušno pozdravljale vsakogar, da so se ljudje za njim obračali in čudili. Pater pa ni vedel, videl je vse te ljudi in jih vendar ni videl.

Srečala ga je deklica, morda dvanajstletna; na rdečem obrazu in na čelu ni bilo še nobenega sledu izkušnje, oči pa so čudovito svobodno in sigurno gledale nekam čez ljudi, nekam naprej, veliko samozaupanje je govorilo v njih. In bile so tako odkrite in v vsem ponosu krotke.

Mimogrede je sodil pater Marian, sredi svoje misli je razsodil: »Še ne ve, da je vihar na svetu in da postane kmalu sama sebi nerazumljiva.« Pa mu je takoj spet ugasnila ljubka podoba, videl je sneženo gaz pred seboj in črne vrane, ki so letele na sivem nebu čez belo, sneženo polje in sneg se je usipal z vej topolov. Kot da nič ne misli, se je smehljajal in hodil dalje.

Nakrat pa se je razgrnilo pred njim hipno spoznanje in je prepoznal. V presenečenem ihtenju je zaihtel polglasno in toplo in se je zgrudil v sneg na kolena, pogreznil svoje roke in obraz vanj in zajokal kot otrok. »Nisem te spoznal, ko si me srečala, zdaj te pa vidim, ko so se odprle moje oči,« je trgal besede iz polnega grla in oči so se mu zasolzile od veselja.

Ljudje so prihiteli in se prestrašili. Mislili so, da je slabotnemu patru prišlo slabo, da je omagal v mrzli zimi in omahnil. Dva moža sta ga dvignila in ga začela tresti, toda pater je strmel nekam predse in ob ustih so mu brali, da mu je prijetno.

»Zmrznil bo,« se je oglasil prvi. »V mesto nazaj z njim!«

»Predaleč je, nama izdihne na poti. Na pristavo je bližje!«

Moža sta ga odnesla na Pristavo in ga položila v posteljo. Bratje so se prestrašili in vso noč bedeli, z leščerbami v rokah, pri patrovi postelji in molili. V utripajočem plamenu so se senčile črne kute na steni in slabotna svetloba je padala na bolnikov obraz, kjer so ostale nekake okamenele poteze dobrega smeha. Pater Marian se ni zganil; videti je

bilo, kakor da sladko spi. Obraz njegov se je pa svetil kakor da izhaja luč iz njega...

O Obiskanju Marijinem pa niso zvedeli ničesar tisti dan... Proti polnoči je pater Marian razklenil bele zobe in dahnil pod strop:

»Marija,« nato pa se je še globlje pogreznil v smeh in blodil...

Tretji dan pa, ko se je prebudil, je povedal, da je srečal Marijo Devico.

Magajna Bogomir:

Dana.

Dana je stopala med kraškimi ogradami proti tonečemu solncu. Pred njo je plaval v zahajajoči svetlobi fantom, Ifigenija, in jo vabila z belo prozorno roko za seboj. Poluzaprtih oči in z obrazom, ki je poljubljal trpljenje, je stopala za njo, za Ifigenijo, za pesmijo iz daljine, ki je bežala pred njo, pred njenimi omahujočimi koraki in izginjala v solnce nad griči.

»Nikoli več, nikoli več ne bom...

Izginila je. Ne dosežem je več.«

Dana, osemnajstletna licejka, se je ustavila. Kalne oči so zastrmele nemo v tiho, neskončno tiho enolično pokrajino. Solnce je stalo nizko nad konturami vijoličastih kamenitih gričev ter barvalo s svojimi rdečimi trakovi vzhodne robove kadunj in omrežje zidov, ki se razprostira po vsej ravnini tja do bregovitih prepadov v podzemlje hiteče reke.

Na beli bluzi, nad rahlo se dvigajočimi prsi, ji je ležal ovoj, ki ga je tesno stiskala z desnico k sebi. Položila je kazalec levece na ustnice, kakor da prisluškuje. Zaslišala je tajno šumenje reke, ki se vali v okrilje podzemskih noči čez mahovite baržunaste skale.

Prisluškovala je Dana in zaslišala pesem, ki je pela prav o nji. Pela je o nji in o rožah z Rožnika, o rožah, ki so jo okrasile v nekdanjih dneh. Vel je veter med ogorelo travo in ji prinašal te zvoke. Zaprla je trudne oči in zasanjala.

Družba deklet v pomladi. Šle so po rjavi poti proti cerkvi na vrhu. Med njimi učiteljica Vera, tista z belim licem in z modrimi očmi. Stopila je učiteljica med zeleno grmovje na Rožniku, natrgala rož in spletla venec iz njih.

Ko je vzhajajoče solnce poljubilo cerkveno pročelje, so dospele na vrh.

»Hej, Dana! Stopi semkaj! Venček sem ti spletla. Sestavljajo ga pomladne rože. Sama boš najlepša med njimi.« Nasmejala se je takrat solnce izza drevja, nasmejala se je Dana in ves zbor belooblečenih deklet krog nje.

Ko je imela venec med temnorjavimi kodri, ko se ji je smejal živahni pogled in rdeča usteca pod ravnim noskom, je stopila tovarišica Jakica k nji.

»Dana, bo li tvoj venček ostal neovenjen?« Takrat je šel dih pomladi čez vse mesto, ki se je v jutru budilo pod Rožnikom, šel je do belih planin in čez hribe do planote, kjer je bil njen dom.

V ovoju se je zganilo. Tenak in rezek glasek je zaplul čez mrtvo planoto. Veter se je spremenil v burjo in dvignil oblak prahu v ozračje, da je postalo zapadajoče solnce rdeče, kot da je zakrvavelo.

»Kot hostija iz legende je solnce,« je rekla Dana, ko se je napotila naprej, »kot hostija, ki je zakrvavela vsled bridkosti.«

Plašč ji je frfotal v vetru. Otrokov glasek se je družil s piskom burje nad planoto.

»Hej, Dana! Rože! Ne slišiš?«

»Kliče me. Iz daljave me kliče, učiteljica Vera, ki je umrla.«

Vedno hitrejši so postajali njeni koraki; skoraj bežala je. Za njo in pred njo je piskala burja in tvorila vrtinčaste lijake med travo in peskom.

»Hej, Dana, hej, čuješ?«

V polzavesti je dospela k prepadu ob reki. V globini se je valila voda, temna, šumeča med skalovjem v žrelo, ki jo je z grgranjem sprejemalo vase.

»Čuješ, Dana?«

Ni bilo več daleč. Prav pod njo je zaklicalo.

»Dana, oče, ki te je ljubil nad vse, se je danes napil radi tebe, prav radi tebe, ker te je ljubil nad vse.«

Zastrmela je pod se. Belí vrtinci in lišajaste skale, ki so stale liki strahovi med šumenjem valov. Bele meglice so se dvigale med njimi iz struge in ko so dospele visoko iz teme, jih je pobarvalo solnce. Strmela je v vodo in zazdelo se ji je, kot da se je breg pod njo začel pomikati naprej. V glavi se ji je zavrtelo, da je omahnila in se zagrabila za vejo.

In glej! Blede meglice so se spremenile v telesa, v Undene, ki so se vstopile v kolo in se besno zavrtle nad vodovjem. V sredi njih se je porodila iz pene Ifigenija in jo pozdravila z roko. Njen zeleni pogled je strmel v njo in jo klical k sebi.

In uprle so vse druge zelene oči v njo ter ji zapele pesem o zopet vzhajajoči pomladi.

»Hej, Dana! Pridi k nam! Nad nami in v vodah pod nami se vidi nebo. Nebo je pomlad. V podzemске domove ponese mo tvoje telo. V kristalni zibelki ti bomo zibale otroka.«

Vedno več jih je bilo in dvignilo se je sto rok proti njej. Plavale so, plavale so lahko proti njenemu vznožju. Za njimi se je dvigala vodna gladina, kot da je navezana na njihova prosojna telesa.

V Dani je kri valovila. Vrtelo se ji je. Prepad je izginjal izpred nje. Videla je le vrtince in zdelo se ji je, da se ji že dotikajo krila. Šlišala je petje in mislila na zibelko podzemsko. Z otrokom v naročju je stopila lahko naprej, prav kot da stopa v objem Ifigenije. Samo lahen krik in udarec na vodo sta se združila s šumenjem vrtincev med skalovjem.

Iz prepada se je dvignila preplašena truma golobov. Njih peruti so zažarele v krvavordeči barvi tonečega solnca.

Likovič Joža:

Poletni večeri.

I.

Kačji pastir s krili bliska,
 odbija solncu sev,
 potok se suši,
 postrvi iščejo zatokov,
 vodomec ubira spev
 v tišini mlačni.
 Temno kaljena je malina
 v bohotni rdečini,
 goban-skopuh odpira
 mešičke, polne zlatih praškov,
 jih stresa, zrači v suhem zraku
 črna jagoda pohlepno gleda,
 lahkoživec veter jo pobira
 po dolini in v mraku
 zaspano smreko dreza.

II.

Senca lip
 se je že obrnila,
 tresejo se drobne trave,
 pogosteje tam čriček krika.
 Od zlatega večera
 se nebo zeleno utrinja
 in daje prvi zvezdi sled
 za solncem palim.

III.

Diši medeno lipa,
 zvečer odahnjena je z mrakom tajnim,
 ki skriva petje in ljubezen slavcev;
 nekje se zrak je zganił:
 zvezda se visoko vžiga,
 kobilica ob nočni mir
 na lahno prasne —
 v daljavi zadnja zora gasne.

Janez Okorn:

Kraljestvo duhovnika Janeza.

Siva vrata brezmejne peščene pušče so zapirala pot v kraljestvo duhovnika Janeza. Sredi te pušče pa se je razprostirala oaza, zelena kot smaragd v diademu kraljice, od Boga blagoslovljene, od studencev globin močena. Tam se je dvigal grad kralja Janeza. Kot okameneli sledovi so te gledale alabastrove stene, kot skrivnostni pečati so se ti zdela bro-nasta vrata.

Duhovnik Janez je vladal mirno in pokoj je počival na njegovem žezlu. Za ostali svet se kraljestvo ni brigalo, zadnjič je prejelo vest o njem, ko je pred sto in sto leti apostol Tomaž prinesel od kraja zemlje vero v Križanega in Dobrega, a ta vera se v Janezevem kraljestvu ni ohranila čista.

Zgodilo pa se je, da je za to kraljestvo zvedel tatarski mogočnik Džinghis-kan, ki mu je bil krog zemlje premajhen in je rastel kot hudourni oblak nad žitnim poljem. In poslal je svoje kneze in veljake preko rumene peščene skorje. Zahtevali so od duhovnika Janeza zlato krono s sedme-rimi diamantnimi jabolki in žezlo, s katerim je vladal narod in prestol, ki je slonel na repih dvanajsterih pavov.

Duhovnik Janez pa je vse to odrekel. Vrnili so se poslanci, z velblodi so prepluli žejno morje peska. Razsrdil se je Džinghis-kan in trepetali so pred njim sli, vihar njegove jeze je pripogibal drevesa vseh zemelj. Izpil je svežo kri dvanajsterih detet in razmišljal v svojem srcu o pogubi otoka sredi samote. Poklical je čarovnike in vidce in tiste, ki so znali zaklinjati duhove molčečih prepadov in demone, ki imajo troje glav in na vsaki glavi štiri oči.

Poklicali so torej vražarji demone in jih z vražnimi molitvami prisilili, da so obljubili pomoč Džinghis-kanu. Kajti vedeli so, da bodo mogli pre-magati kraljestvo Janezovo, ker narod ne časti več samo pravega Boga, ampak vera njegova se je pomešala z vero v Buddho in Zarathustro in ogenj in zvezde.

In demon globin je poklical vse sebi služne duhove in kot silni vihar so se drevili preko peščenih nasipov. Kot grozen krog pošasti so plavali v zraku in oklenili z obročem svoje jeze vso oazo.

Poveljnik je odšel za bele zidove na prežo in ogledovanje. Spremenil se je v bogatega trgovca in rožljal z novci. Hotel se je prepričati, če je mesto res tako hudobno, da se ne bo moglo dolgo ustavljati vplivom zlobnih duhov. Videl je tudi, da je v mestu mlada deklica, nedolžna kot lilija in dokler bo ona tam, ne bo mogel premagati mesta s svojo armado.

Odšel je iz mesta in preudarjal. Poslal je cele vence draguljev in hotel z njimi premotiti deklico. Če bi se jih bila le dotaknila, izgubljeno bi bilo mesto, a ni se jih. Poslal ji je najlepših junakov, a vsi so bili le vražni duhovi; ni jih pogledala. In poslal je knjigo, v kateri je bila pisana

vsa modrost poldneva in polnoči in obzora in morskih globin. Ni odprla knjige.

Nato pa ji je poslal zlato kupo, v kateri je bila sladkost življenja in opojnost mesečnih noči in šumenje vodopadov in hrepenenje po sreči. To kupo je mladenka nagnila k ustnicam — in bilo je dovolj. Mesto je zapadlo zlobnim duhovom in Džinghis-kanu.

Razsuli so se templji, umrl je Džinghis-kan. Mesto duhovnika Janeza je izgínilo s površja zemlje, ker ni častilo več pravega Boga. Zlobni duhovi tulijo nad brezbrežno puščavo, ob stebrih podrtega mesta pa plaka noč za nočjo prevarana deklica. A iz zapada ni rešitelja, le-ta bi ji namreč mogel pomagati.

Vse to se je v teku stoletij pozabilo in le Benečan Marko Polo je suho napisal, da kraljestva duhovnika Janeza ni mogel najti na golih planotah Tibeta.¹

¹ V srednjem veku je eksistirala legenda o kraljestvu duhovnika Janeza. V njej se je ohranil spomin na krščansko Abesinijo, a pozneje so dejanje legende lokalizirali nekje v centralni Aziji. Tam so domnevali krščansko kraljestvo pod žezlom kralja-duhovnika Janeza (ne zamenjati s sv. Janezom Evangelistom!)

Tebi, novi rod!

Tebi, novi rod, je ta list namenjen.

Tebi vernemu, ki si odkril v sebi življenja večnostno ceno
in srkaš svojo rast iz globin, ki se spuščajo v neskončnost,
kamor hitijo tvoje molitve kot bliski pred tabo.

Ti veš, da Bog v globinah duš obrača svet vedno proti novim zvezdam
in — o radost — kamor ni še stopila noža bratov, ki so šli pred tabo,
gorijo pomladi zate
in so pota razsvetljena od novega jutra.

Ne obotavljaj se, ne stoj! Tudi se ne vračaj nazaj — zaradi varnosti morda,
ki si jo tam obetaš —
kaj pa se pravi to: kristjan-plašljivec in malovernež,
ki hoče spatí, ko Gospod prihaja!

Ti pa — ovenčaj se in Mu pohiti naproti!
